

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erikoistuneiden toimihenkilöiden kohtaamat haasteet työssään

Case Pankki X

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden ala
Liiketalouden koulutusohjelma
Taloushallinto
Opinnäytetyö
Kevät 2017
Saara Siponen

Lahden ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma

SIPONEN, SAARA:

Rahanpesun ja terrorismin
rahoittamisen estämiseen
erikoistuneiden toimihenkilöiden
kohtaamat haasteet työssään
Case Pankki X

Taloushallinnon opinnäytetyö, 62 sivua, 4 liitesivua

Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

Työn tarkoituksena oli selvittää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erikoistuneiden Pankki X:n toimihenkilöiden kohtaamia haasteita työssään. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää täsmällisiä haasteita ja etsiä niiden pohjalta kehitysehdotuksia, joiden pohjalta työnteko helpottuisi ja haasteisiin käytettävä aika vähenisi.

Opinnäytetyö voidaan jakaa kolmeen osaan, josta ensimmäinen oli teoreettinen viitekehys, jossa käytiin läpi rahanpesun prosessia sekä terrorismin rahoittamista. Opinnäytetyön toisessa osassa perehdyttiin ilmiöiden oikeudellisiin viitekehyksiin. Kolmannessa eli tutkimusosiossa perusteltiin käytettävät tutkimusmenetelmät sekä esiteltiin työssä käytetty tutkimusprosessi.

Tutkimuksessa päätettiin käyttää kvalitatiivista tutkimusmenetelmää sillä ilmiöiden tutkimisen haasteista oli entuudestaan melko vähän tietoja ja niistä haluttiin saada syvempi ymmärrys. Tutkimuksessa oli yhteensä seitsemän haastattelua, joiden pohjalta saatiin suhteellisen runsas aineisto.

Tutkimustulosten perusteella toimihenkilöt kokevat haasteita, jotka liittyvät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tutkimiseen ja tiedon puutteeseen kyseisistä ilmiöistä. Myös asiakkaiden suhtautuminen ja ymmärtämättömyys pankin kyselyihin koettiin haasteena. Ongelmaksi nousi myös työssä käytettävien eri tietolähteiden huono paikkansapitävyys ja niistä saatava mahdollisesti vanhentunut tieto.

Asiasanat: rahanpesu, terrorismin rahoittaminen, pankki, asiakkaan tunteminen

Lahti University of Applied Sciences

Degree Programme in Business Studies

SIPONEN, SAARA:

Challenges Faced by AML and
Terrorism Financing Prevention
Specialists in Their Work
Case: Bank X

Bachelor's Thesis in Financial Management, 63 pages, 4 pages of
appendices

Spring 2017

ABSTRACT

The objective of this thesis was to examine the challenges the anti-money laundering and terrorist financing prevention specialists face in their work in the Bank X. The aim was to find specific challenges and based to those challenges make proper development proposals to the Bank X. Based on these proposals the Bank X can improve their practices.

The paper consists of three parts. First part is theory part, which includes money laundering and terrorist financing in general. In the second part, the study examines the juridical framework. The third section argues and explains the research methods used in the thesis.

The research method was qualitative and data was obtained through seven interviews. The research method was chosen to find deeper understanding of the subject and because there was relatively little prior information available about the subject of the paper.

According to the research results, the specialists find that there is not enough knowledge available on the subject. The research results also show that the customers' reaction and ignorance towards the Banks inquiries was a challenge. The information that the specialists need in their work was not always up-to-date or valid.

Key words: money laundering, terrorism financing, bank, knowing of the customer,

SISÄLLYS

KÄYTETYT LYHENTEET	4
1 JOHDANTO	1
2 TYÖN TAUSTA JA TUTKIMUSASETELMA	3
2.1 Työn tausta ja rakenne	3
2.2 Tutkimusasetelma ja – ongelmat	4
3 RAHANPESU JA TERRORISMIN RAHOITUS	8
3.1 Rahanpesu	8
3.1.1 Historia ja määritelmä	8
3.1.2 Rahanpeseminen prosessina ja sen tekotavat	9
3.2 Terrorismi ja sen rahoittaminen	12
4 OIKEUDELLINEN VIITEKEHYS JA VALVONTAVIRANOMAISET	15
4.1 Kansallinen lainsäädäntö	15
4.2 Kansainvälinen lainsäädäntö	17
4.3 Valvontaviranomaiset	19
5 PANKIN VELVOLLISUUDET RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMISESSÄ	23
5.1 Riskiperusteinen lähestymistapa	23
5.2 Asiakkaan tunteminen	25
5.3 Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus	28
6 RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMISEN HAASTEET	30
6.1 Tutkimuksen tausta ja toteutus	30
6.2 Tutkimustulosten analysointi	34
7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET	37
7.1 Toimihenkilöiden kohtaamat haasteet työssään	37
7.2 Kehittämisen- ja jatkotutkimusehdotukset	38
7.3 Tutkimuksen luotettavuus	39
8 YHTEENVETO	41
LÄHTEET	43
LIITTEET	48

KÄYTETYT LYHENTEET

AML	Anti-Money Laundering
CDD	Customer Due Diligence, asiakkaan tunteminen
EDD	Enhanced Due Diligence, tehostettu asiakkaan tunteminen
EU	Euroopan Unioni
EY	Euroopan yhteisö
EYVL	Euroopan unionin virallinen lehti
FATF	Financial Action Task Force on Money Laundering
HE	Hallituksen esitys
KYC	Know You Customer, asiakkaan tunteminen
OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
PEP	Politica Exposed Person, poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö
RahanpesuL	Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä
YK	Yhdistyneet Kansakunnat

1 JOHDANTO

Rahanpesulla tarkoitetaan laittomasti hankitun varallisuuden lähteen häivyttämistä ja saada näin rikollisesti hankittu raha näyttämään niin sanotusti puhtaalta. Rahanpesu on kansainvälinen ongelma ja se on olennainen osa järjestäytyneitä rikollisuutta sekä sen on todettu olevan uhka Euroopan sisämarkkinoiden toimivuudelle sekä jäsenvaltioiden rahoitusjärjestelmien vakaudelle. Kansainvälinen valuuttarahasto on arvioinut rahanpesun arvon olevan 2-5 prosenttia globaalista bruttokansan tuotteesta. YK:n huumausaine- ja rikosasioiden toimiston mukaan rahanpesun arvo on ollut noin 1,6 biljoonaa euroa vuonna 2009. (HE 228/2016.)

Terrorismille ei ole sovittu tiettyä kansainvälistä määritelmää, mutta yleisesti sillä käsitetään tekoja, jotka lietsovat levottomuutta sekä pelkoa (Sisäministeriö 2017). Terrori-iskujen saama rahoitus voi muodostua hyvin pienistä varoista verraten siihen mitä yksittäiset iskut tulevat yhteiskunnalle maksamaan. Esimerkiksi Lontoossa vuonna 2005 pommi-iskun kustannukset ovat arviolta olleet noin 8000 euroa. (HE 228/2016.)

Rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen on jo monien vuosien ajan nähty vakavana uhkana ja täten sitä on lähdetty aktiivisesti estämään. Euroopan Unioni on laatinut asetuksia sekä kansainvälinen Financial Action Task Force on Money Laundering and Terrorism Financing (FATF) on antanut suosituksia, jotta rahanpesu ja terrorismin rahoittaminen saataisiin aikaisempaa paremmin estettyä. Aiheen ajankohtaisuudesta ja jatkuvasta muutoksesta kertoo jo se, että Euroopan parlamentti ja neuvosto antoi vuonna 2015 uuden neljännen niin sanotun rahanpesudirektiivin ja asetuksen, joiden on tarkoitus tulla voimaan tämän vuoden 2017 aikana (Valtiovarainministeriö 2017).

Hallitus on antanut esityksensä rahanpesulain kokonaisuudistuksesta, jonka tehtävänä on kumota aikaisempi laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Neljättä rahanpesudirektiiviä ja sen vaikutuksia rahanpesulain säädäntöön käsitellään tarkemmin luvussa neljä.

Pankit ovat tärkeässä asemassa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä maksuliikenteen välittäjinä, joten niille on asetettu lakisääteinen velvollisuus tuntea ja tunnistaa asiakkaansa sekä estää ja selvittää näitä kyseessä olevia rikoksia. Noudattamisen tärkeydestä kertoo se, että Ruotsin Finanssivalvontalaitos on antanut Nordealle varoituksen ja 5,4 miljoonan euron sakot laiminlyönneistä koskien rahanpesun estämistä. Sakkojen voidaan ajatella olevan vielä pienet verrattuna saksalaisen Detche Bankin saamiin 400 miljoonan euron sakkoihin, jotka se on saanut myös rahanpesun estämisen laiminlyönnistä. (Kiviranta, V. 2017; Santaharju, T. 2015.)

2 TYÖN TAUSTA JA TUTKIMUSASETELMA

2.1 Työn tausta ja rakenne

Rahanpesu on yhä enenevässä määrin ollut eri opinnäytetöiden aiheena, mutta verraten esimerkiksi työhyvinvointiin siitä on tehty melko vähän töitä. Rahanpesua on käsitelty eri ilmoitusvelvollisten näkökulmasta kuten asianajotoimistojen ja tilintarkastajien, mutta selkeästi eniten sitä on tutkittu pankkisektorin perspektiivistä. Tehdyt työt liittyvät perehdyttämiseen ja kouluttamiseen sekä vain yksittäisten näkökulmien kuten riskiperusteisen lähestymistavan tarkasteluun. Ainakin yhdessä työssä oli haastateltavina ollut anonyymin pankin AML – asiantuntijoita (Anti-Money Laundering) ja aiheena oli tutkia heidän saamaansa koulutusta.

Terrorismin rahoittamisesta on tehty töitä huomattavasti vähemmän kuin rahanpesusta. Useassa työssä terrorismin rahoittaminen oli otettu aiheeksi rahanpesun rinnalle, mutta töitä pelkästään terrorismin rahoittamisestakin löytyy. Kummastakin aiheesta, rahanpesusta ja terrorismin rahoittamisesta, on tehty kvantitatiivisia sekä kvalitatiivisia tutkimuksia.

Osassa tutkimuksia haluttiin selvittää myös mahdollisia haasteita joita ilmoitusvelvollinen, useimmissa tapauksissa pankki, voi tai on kohdannut. Yhdeksi haasteeksi nousi se, kuinka pitkälle pankin on mahdollista selvittää maksun vastapuolta ja varsinkin epäsuoran maksuliikenteen havaitseminen todettiin vaikeaksi. Myös muu epäsuora rahoittaminen kuten pelitilit, virtuaalivaluutat, teleoperaattoreiden lompakot sekä rahan siirto maksujenvälittäjäyritysten kautta koettiin ongelmalliseksi. Myös terminologian puutteellisuus on noussut aikaisemmissa tutkimuksissa esille.

Opinnäytetyö on jakautunut kolmeen osaan; teoreettiseen ja oikeudelliseen viitekehykseen sekä varsinaiseen tutkimusosaan. Työn aluksi halutaan herättää lukija terrorismin rahoituksen sekä rahanpesun haittoihin ja työn kolmannessa luvussa annetaan teoreettinen viitekehys

näille ilmiöille. Rahanpesun ilmiön ja käsitteen historiaa on tuotu esille sekä rahanpesun prosessia ja tekotapoja kuvattu. Myöskin terrorismia ilmiönä on määritelty ja samalla tuotu esiin juuri sen määrittelyn problematiikkaa. Rahoittamista on lähdetty kuvaamaan laillisten ja laittomien reittien kautta.

Neljäs luku käsittelee lakeja ja muuta säädäntöä, joka vaikuttaa rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen, kansallisesta sekä kansainvälisestä näkökulmasta tarkasteltuna. Samaisessa luvussa kuvataan tärkeimmät valvontaviranomaiset. Viidennessä luvussa tutustutaan pääasiassa rahanpesulain tuomiin velvoitteisiin ilmoitusvelvollisille, joita ovat riskiperusteisen lähestymistavan noudattaminen, asiakkaan tunteminen sekä selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus.

Kuudes luku käsittelee tutkimusmenetelmän valintaa ja itse tutkimuksen toteuttamista. Tutkimusmenetelmän –ja analyysin valintaa on perusteltu teoriapohjalla. Samaisessa luvussa pohditaan myös tutkimuksen reliabiliteettia ja validiteettia. Seitsemännessä luvussa pureudutaan kehittämis- ja jatkotutkimusehdotuksiin.

Opinnäytetyön lähteenä on käytetty kotimaisia sekä kansainvälisiä painettuja sekä sähköisiä lähteitä. Tietoa on etsitty monipuolisesti erilaisista lähteistä sekä hyvää lähdekriittisyyttä noudattanen. Merkittävimpiä kirjallisia lähteitä työn teossa on ollut Sahavirran kirjoittama Rahanpesu Rangaistavana Tekona (2008) sekä Suden ja Pekkalan kirja Terrorismin rahoittamisesta (2011). Kirjallisuuden ja erilaisten sähköisten lähteiden lisäksi eri lait sekä standardit ovat olleet keskeisessä asemassa työn lähteinä.

2.2 Tutkimusasetelma ja – ongelmat

Työn toimeksiantajayritys on Pankki X, joka toimii rahoitusallalla Suomessa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erikoistuneiden pankin

toimihenkilöiden kohtaamia haasteita työssään. Työ rajattiin koskemaan aiheeseen erikoistuneita toimihenkilöitä, sillä heillä katsottiin olevan ajankohtaisin ja käytännönläheisin näkemys asiasta.

Rajaamalla tutkimusaihe koskemaan aiheeseen perehtyneitä toimihenkilöitä, jää sen ulkopuolelle päätöksiä tekevät johto ja esimiehet sekä neuvoja antavat lakimiehet. Tutkimuksesta rajautuu pois myös muut sektorit, kuten kirjanpitäjät ja asianajajat, joita myös erinäiset velvollisuudet koskettavat.

Tutkimuksessa keskityttiin pankin konkreettisiin toimenpiteisiin ja velvollisuuksiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä sekä niissä kohdattuihin haasteisiin. Tutkimuksen työelämälähtöisyyden vuoksi mukaan rajauksen sisäpuolelle otettiin myös pankin omat sisäiset toimintatavat ja prosessit, mutta pääpaino pidetään ulkopuolisissa tekijöissä.

Tutkimusta lähdettiin avaamaan seuraavan tutkimusongelman kautta:

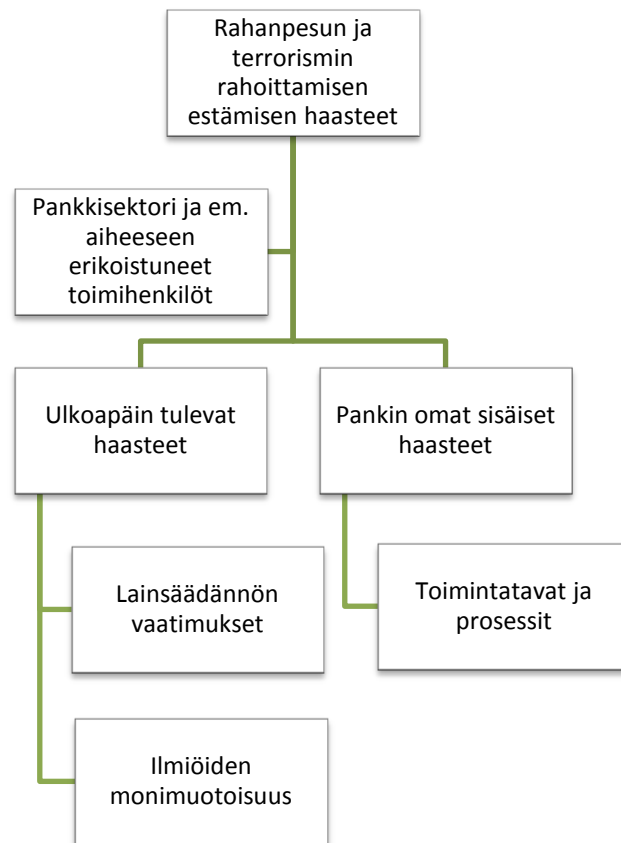
- Millaisia haasteita pankkisektorin rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen erikoistuneet henkilöt kohtaavat työssään?

Tutkimuksen apukysymyksiksi muodostuivat seuraavat:

- Millaisia haasteita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen erilaiset ilmenemistavat ja niiden tutkiminen tuo?
- Mitä haasteita on pankin toimihenkilön näkökulmasta vastata lainsäädännön vaatimuksiin?
- Miten pankin omat sisäiset toimintatavat ja prosessit vaikuttavat työhön?

Tutkimusongelma jaettiin pankin ulkopuolelta tuleviin haasteisiin sekä pankin sisäisiin haasteisiin. Tutkimusongelmaa lähdettiin aukaisemaan kolmen teeman avulla jotka ovat: ilmiöiden erilaiset ilmenemistavat, lainsäädännön vaatimukset sekä pankin sisäiset toimintatavat ja prosessit.

Tutkimusongelmaa ja sen jakamista teemoihin on kuvattu alla olevan kuvion (kuvio 1.) avulla.

KUVIO 1. Tutkimusongelman ja tutkimuksen havainnollistaminen

Ensimmäiseksi teemaksi valikoitui ilmiöiden erilaiset ilmenemistavat ja niiden tutkimisessa kohdatut haasteet. Jo aikaisemmissa töissä rahanpesun ja terrorismin estämisessä on todettu haasteelliseksi epäsuora rahoittaminen kuten pelitilit, virtuaalivaluutat sekä rahansiirto maksujenvälittäjäyrittysten kautta. Myös maksujen jäljittäminen koettiin ongelmalliseksi. Teeman tavoitteena on etsiä mahdollisia uusia haasteita sekä pohtia enemmän edellä kuvattuja ongelmia.

Toiseksi teemaksi valittiin lainsäädännön vaatimukset, jonka avulla halutaan selvittää millaisia haasteita pankin toimihenkilöt kohtaavat vastatessaan lainsäädännön vaatimuksiin kuten asiakkaan tunnistamis- ja todentamisvelvoitteisiin.

Kolmas teema on pankin omat sisäiset toimintatavat ja prosessit. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen on suhteessa melko nuori velvoite pankeille, kun ottaa huomioon pankkien pitkän historian. Voisi olettaa ettei pankin omat toimintatavat ja prosessit ole vielä kehittyneet kaikkein optimaalisimmalle tasolle ja näin aiheuttavat erilaisia haasteita niiden kanssa työskenteleville.

Työssä päätettiin käyttää kvalitatiivista eli laadullista tutkimusmenetelmää, sillä suuren vastaajamäärän sijasta haluttiin etsiä syvällisempiä vastauksia. Tutkimuksessa käytetään teemahaastattelua. Haastattelun teemat pyrittiin jalostamaan tutkimusongelman sekä jaon sisäisten ja ulkoisten haasteiden avulla. Tutkimusmenetelmää ja sen perusteluja on kuvattu tarkemmin luvussa kuusi.

Tavoitteena on löytää erilaisia haasteita, jotka vaikeuttavat aiheeseen erikoistuneiden toimihenkilöiden työtä. Useiden toimihenkilöiden haastattelujen myötä etsitään tiettyjä kohtia ja ongelmia heidän työssään, jotka luovat haasteita itse työnteolle tai hidastavat sitä. Täsmällisen haasteiden selvittämisen jälkeen niille halutaan antaa kehitysehdotuksia, jotka mahdollisesti helpottaisivat työntekoa ja säästäisivät aikaa.

3 RAHANPESU JA TERRORISMIN RAHOITUS

3.1 Rahanpesu

3.1.1 Historia ja määritelmä

Ilmiönä rahanpesun voidaan ajatella olevan vuosisatoja vanha. Rahanpesun käsitteen kerrotaan syntyneen Yhdysvalloissa 1920-luvulla tutkittaessa järjestäytyneen rikollisuuden tekemiä rikoksia. Tällöin väitetään mafian käyttäneen laillisilta vaikuttavia liiketoimia rikollisen toimintansa peittämiseksi ja rahan lähteen häivyttämiseksi. Kieltolain aikaan Yhdysvalloissa oli paljon laitonta viinan myyntiä, josta saadut tuotot saatiin pääasiassa kolikoina. Rikolliset perustivat automaattipesuloita, jotka toimivat kolikoilla. Tällöin enää suurten kolikkomäärien tallettaminen pankissa ei herättänyt epäilyksiä. Myöhemmin käsite yleistyi 1970-luvun Euroopassa, kun Italiassa yleistyneiden ihmisryöstöistä saatuja rahoja pestiin Sveitsiläisissä pankeissa. Ensimmäisen kerran rahanpesun käsitettä (money laundering) käytettiin tuomioistuimessa 1982 annetussa ratkaisussa, jolloin Yhdysvallat kävivät sotaa huumausaineita vastaan. (Sahavirta 2008, 19-20)

Maailmanlaajuisesti huoli rahanpesusta heräsi 1980-luvulla, kun huumekaupan vaikutukset tulivat entistä paremmin ilmi. Merkittävä kansainvälinen talousrikos rahanpesusta tuli 1990-luvulla ja vielä 2000-luvulla on se säilyttänyt asemansa yhtenä merkittävänä rikoksena globaalissa maailmassa. Tämä voi johtua pitkälti rahanpesun liitännäisrikoksista sekä rahanpesun maiden rajat ylittävästä ominaisuudesta. (Sahavirta 2008, 20-21)

Rahanpesulle on annettu erilaisia määritelmiä ajan kuluessa, joiden mukaan rahanpesua voidaan katsoa erilaisista näkökulmista (Sahavirta 2008, 22). Suomen rikoslaissa (39/1889, 6§) mukaan rahanpesuun syyllistyy se, joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä. (Rikoslaki 39/1889, 6§.)

Luultavasti käytetyin rahanpesunmääritelmä tulee vuodelta 1988 tehdyssä Yhdistyneiden kansakuntien huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden vastaan tehdystä niin sanottu Wienin yleissopimuksesta. Rahanpesudirektiivien määritelmät vastaavat pitkälti sopimuksessa kolmannessa artiklassa esiintyvää määritelmää (YK 1994.)

3.1.2 Rahanpeseminen prosessina ja sen tekotavat

Rahanpesu voi tekona muodostua monista erilaista toimista ja tekotapojen yhdistelmistä. Monesti rahanpesua on kirjallisuudessa kuvattu kolme jaksosena prosessina, johon kuuluu sijoitusvaihe, harhautusvaihe ja palautusvaihe. Wienin sopimukseen määritelmässä nämä vaiheet on ilmaistu omaisuuden muuntamisena (placement), sen alkuperän salaamisena (layering) ja varojen lähteen laillistamisena (integration). (YK 1994; Sahavirta 2008, 24–25.) Alla olevassa kuviossa (kuvio 2.) on kuvattu rahanpesun prosessia.

KUVIO 2. Rahanpesun prosessi

Rahanpesun prosessiin vaikuttaa kuinka paljon varoja on pestävä, kuinka vähäisinä kustannukset halutaan pitää ja kuinka nopeasti varat halutaan saada käyttöön. Sanotaan, että mitä pienimpi on rikoksesta saatava hyöty, sitä vähemmän rahanpesuun halutaan käyttää resursseja. Rahanpesu voi yksinkertaisimmillaan olla rikoksella saatujen varojen vaihtamista normaaleihin kulutustavaroihin. Tätä voidaan pitää rahanpesun vähiten haitallisena muotona yhteiskunnalle, mutta määrällisesti se on luultavasti suurinta. (Sahavirta 2008, 24–25.)

Sijoitusvaiheessa rikollisuudesta saadut varat pyritään siirtämään laittomasta taloudesta lailliseen talouteen ujuttamalla varat joko rahoitusjärjestelmään tai siirtämällä ne maantieteellisesti paikasta toiseen. Tyypillisin sijoitusvaihe on tallettaa rikoksella saadut käteisvarat pankkitilille. Varat voidaan myös jakaa monen eri ihmisen kesken, jolloin pankin on melkein mahdotonta havaita, että ne ovat peräisin samasta laittomasta lähteestä. (Sahavirta 2008, 25.)

Edellä mainitun lisäksi sijoitusvaihe voi myös käsittää kulutustavaroiden ostamista rikollisilla varoilla. Tällöin erilaista harhautus- ja palautusvaihetta ei tarvita. Ennen sijoitusvaihetta saattaa edeltää *muuntamisvaihe* (exchange), jossa varat esipestään ennen varsinaista laillistamisprosessia. Esipeseminen voi esimerkiksi olla käteisen vaihtamista eri valuuttaan, jota on helpompi sijoittaa. (Sahavirta 2008, 26.)

Kansainväliseen kauppaan kehitettyjä maksujärjestelmiä käytetään yhä enemmän rahanpesuun. Rikoksella hankittujen varojen pääsemiseksi lailliseen talouteen saatetaan käyttää myös niin sanottuja *portinvartijoita*.

Portinvartijoita voivat olla esimerkiksi kirjanpitäjät, jotka laativat tositteita rikoksella saatujen varojen alkuperästä tai he voivat vääristelleellä yrityksen menojen perusteita, jolloin rikoshyöty syntyy nimenomaan menojen (verojen) säästönä. (Sahavirta 2008, 30.)

Harhautusvaiheessa rikollisen alkuperän omaavat varat on jo saatu rahoitusjärjestelmän sisään ja nyt varojen alkuperä ja niiden määräysvaltaa käyttävän henkilön henkilöllisyys pyritään häivyttämään. Harhautusvaiheen tavoitteena on muodostaa tapahtumaketjuja, joiden myötä varojen todellista alkuperää on mahdoton selvittää. (Sahavirta 2008, 33.)

Harhautusvaiheessa voidaan käyttää erilaisia taktiikoita, mutta usein tässä vaiheessa käytetään apuna niin sanottuihin veroparatiiseihin perustettuja yhtiöitä. Yleisesti ottaen veroparatiiseiksi luetaan maat, jotka tarjoavat puitteet muiden maiden verovelvollisille mahdollisuuden verojen kiertoon. OECD on listannut ominaisuuksia jotka luonnehtivat veroparatiiseja; matala tai olematon verokanta, tehokkaan tiedonvaihdon puute, läpinäkyvyyden puute sekä ulkomaalaisille verovelvollisille luotu mahdollisuus perustaa yrityksiä ilman varsinaista läsnäoloa tai liiketoimintaa kyseisessä maassa. (Kosonen 2013.)

Palautusvaiheessa pestyt varat sijoitetaan julkisesti lailliseen talouteen, kun niiden alkuperän pystytään näennäisesti todistamaan olevan laillinen. Rahanpesun prosessissa jokaisessa vaiheessa liittyy kiinni jäämisen riski, mutta erityisen suuri vaara on sijoitusvaiheessa. Tällöin rahanpesun estämisen edellytykset ovat parhaat, kun pankeilla on velvollisuus tunnistaa asiakkaansa ja ilmoittaa epäilyttävistä liiketoimista. (Sahavirta 2008, 33–34.)

Pääasiassa Suomessa pesty raha on peräisin huumausaine- ja talousrikoksista. Myös ulkomailta tullutta laitonta varallisuutta pestään Suomen kautta. Huumausainerikoksista saatu laitton varallisuus yleensä on käteistä, joka pestään vaihtamalla se omaisuuteen, kuten autoihin tai kiinteistöihin. Talousrikoksissa varat ovat normaalisti jo pankkitilillä, josta

ne on helppo siirtää ulkomaille. Joidenkin valtioiden kautta kierrätettynä varojen asiakirjaketju lopulta katkeaa ja varojen alkuperäistä lähdettä on vaikeaa tai peräti mahdotonta selvittää. Varat voivat myös kiertää eri yhtiöiden välillä ja tämän jälkeen palautua takaisin Suomeen valeoikeustoimien kautta (HE 25/2008.)

3.2 Terrorismi ja sen rahoittaminen

Termi terrorismi juontaa juurensa latinan kielen sanasta *terrere* (pelotella) ja ensimmäisen kerran se on esiintynyt painettuna sanakirjassa vuonna 1795. Tällöin terrorismi määriteltiin terrorin järjestelmäksi ja politiikaksi, jonka tavoitteena on pelotella sekä levittää kauhua. Kuten johdannossa jo todettiin terrorismille ei ole sovittu yleisesti tiettyä määritelmää vaan ongelmaksi nousevat sen suhde muihin poliittisen väkivallan muotoihin kuten poliittisiin murhiin ja aseelliseen oppositiotoimintaan. Terrorismin määritelmään liitetään useasti poliittinen sekä moraalinen leima ja YK:n sopimuksissa se on lähinnä määritelty yksityisenä siviileihin kohdistuvana väkivaltana. Kaikkia tekoja ei voida laskea terrorismiksi, mutta ei ole tarpeellista supistaa määritelmää liian pieneksikään. (Kullberg 2011, 10-12; Malkki, L & Paastela, J, 22-25)

Euroopan unionin neuvosto on onnistunut saavuttamaan terrorismin puittepäöksensä (2002/475/YOS) jonkinlaisen yksimielisyyden terrorismin määritelmässä, jota voidaan pitää jossain määrin virallisena. (Pekkala & Susi 2011, 34).

Kansallisessa laissa rikoksiksi määriteltyjä tahallisia tekoja, jotka luonteensa tai asiayhteytensä vuoksi voivat aiheuttaa vakavaa haittaa jollekin maalle tai kansainväliselle järjestölle, silloin kun tekijä tekee ne tarkoituksenaan: pelotella vakavasti väestöä, tai pakottaa aiheettomasti viranomaiset tai kansainvälinen järjestö johonkin tekoon tai pidättymään jostakin teosta, tai horjuttaa vakavasti jonkin maan tai kansainvälisen järjestön poliittisia, perustuslaillisia,

taloudellisia tai sosiaalisia perusrakenteita tai tuhota ne.
(Virallinen lehti nro L 164, 22/06/2002).

Kullberg on myös onnistunut kirjassaan määrittelemään terrorismin tunnusmerkistöjä. Terrorismina voidaan pitää, kun se on; tavoitteellista, poliittisesti motivoitunutta, järjestäytynyttä tai toistuvaa, kohdistuu siviileihin, on demonsoraavista ja symbolista sekä on taktista. Kullberg myös muistuttaa, että pitää muistaa että, edellä mainitut tunnusmerkistöt ovat vain apuna terrorismin määrittelyssä ja viimekädessä termin käyttäjä valitsee mitä painottaa määrittelyssä. Nykyään terrorismin tutkimuksen pääpaino on sen määrittelyn sijaan keskittynyt ymmärtämään sen syitä ja dynamiikkaa. (Kullberg 2011, 11-13; Pekkala & Susi 2011, 34.)

Suomen laissa terrorismin rahoittaminen on määritelty teoksi, jossa annetaan tai kerätään varoja joko suoraan tai välillisesti terrorismin rahoittamiseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitettuaan terrorismia. Terroristisesta rikoksesta voi enimmillään saada vankeutta elinkautisen ja terrorismin rahoittamisesta kahdeksan vuotta. (Rikoslaki 1889/39, 5§.)

Terroristinen toiminta on muiden asioiden tavoin globalisoitunut eikä sitä voida enää pitää vaan tietyn alueen tai kansan ongelmana. Terroristi-iskujen jälkeen viranomaiset pyrkivät selvittämään vastaanotettuja varoja, jonka kautta saadaan tietoja tekoon osallistuvien tahojen laajuudesta. Myös etukäteen ennaltaehkäisevästi pyritään estämään tietyille tahoille virtaamasta varoja tai varat saatetaan kokonaan jäädyttää. (Finanssivalvonta 2015b; Pekkala & Susi 2011, 35.)

Terroristinen toiminta tarvitsee rahaa edistykseen ja rahoitus vaikuttaakin radikalisoitumisen edistämiseen, rekrytoimiseen sekä kannatuksen hankkimiseen. Terroristit tarvitsevat varoja jokapäiväiseen elämiseensä sekä terroristijärjestöllä kuluu varoja myös organisatorisiin kustannuksiin kuten viestintään ja koulutukseen. Varainhankintaa tehdään laillisten ja laittomien lähteiden kautta ja usein ne sekoittuvat niin, että alkuperäistä varojen lähettäjää on lähes mahdotonta löytää. (Finanssivalvonta 2015b; Pekkala & Susi 2011, 35.)

Lahjoittajan ja vastaanottajan näkökulmasta katsottuna lahjoitukset ovat suoriin tie varmistaa, että varat käytetään lahjoittajan haluamaan kohteeseen. Hyväntekeväisyysorganisaation tai sellaista teeskentelevän järjestön on pystyttävä uskottavasti vastaamaan lahjoittajien tarpeisiin. Laillisten liiketoimien osuus terrorismin rahoittamisessa on yleistynyt ja esimerkiksi tiedetään, että Espanjan baskialueella ravintolatoiminnan avulla on kerätty 30 miljoonaa dollaria terroristijärjestölle. (Pekkala & Susi 2011, 36-37.)

Terrorismin rahoittamisen laittomia varojen lähteitä ovat muun muassa ase- ja huumausainekauppaa. On huomattu, että alueellisia eroja esiintyy ja esimerkiksi Kiinassa ja Etelä-Koreassa väärennetyjen tuotteiden myynti ja vienti on yksi terrorismin rahoittamisen keino. Varojen siirtoon voidaan käyttää eri kanavia kuten sähköistä varojen siirtoa (wire transfers), käteiskuriireja tai epävirallista pankkitoimintaa. (Pekkala & Susi 2011, 38.)

Terrorismin rahoittaminen voi olla joko suoraa tai epäsuoraa, jossa jälkimmäisessä varojen alkuperäisen lähettäjän henkilöllisyyttä saattaa olla hyvin vaikeata selvittää. Useimmin rahoittaminen on epäsuoraa ja se voi tapahtua esimerkiksi eräänlaisen kattojärjestön kautta. Kattojärjestön sisältäessä useita toimintoja, joista osa voi olla ihan humanitaarisiakin, lahjoituksen antajan tahallisuus ja terroristinen tarkoitus jäävät usein todentamatta. Lahjoituksen tekävän henkilön tieto järjestön toiminnasta ja siitä, kuinka se käyttää varansa on merkittävä tekijä, kun arvioidaan lahjoittajan rikosoikeudellista vastuuta terrorismin rahoittamiseen. (Pekkala & Susi 2011, 39-40.)

4 OIKEUDELLINEN VIITEKEHYS JA VALVONTAVIRANOMAISET

Suomessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen perustuu lakeihin ja viranomais määräyksiin. Tällä hetkellä voimassa olevia säännöksiä liittyen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen on yli 20, jotka koostuvat direktiiveistä ja EU-tason asetuksista sekä kansallisista laista ja asetuksista. Tässä työssä käsitellään lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä (503/2008), kutsutaan rahanpesulaki, rikoslaki (1889/39) ja varojen jäädyttämistä terrorismin rahoittamisessa koskeva laki (325/2013). Nykyään globaalissa maailmassa kansallinen lainsäädäntö ei pelkästään riitä vaan rinnalle tarvitaan myös kansainvälistä lainsäädäntöä. (Finanssivalvonta 2016; Valtiovarainministeriö 2015.)

Suomen liittyessä EU:hun vuonna 1995, se samalla hyväksyi unionin oikeusjärjestyksen ja näin ollen Euroopan yhteisön oikeudella on vastaava asema Suomessa kuin kansallisella lailla. EY:n oikeuden katsotaan olevan kansallista lainsäädäntöä ylempänä, niin sanotun etusijaperiaatteen mukaisesti. (Sahavirta 2008, 87–88.)

4.1 Kansallinen lainsäädäntö

Rahanpesulaki

Rahanpesulain tavoitteena on estää rahanpesua ja terrorismin rahoittamista, edistää sen paljastamista ja tutkintaa sekä auttaa rikoksen tuottaman hyödyn jäljittämistä ja takaisin saamista. Laki koskee pankkisektoria, mutta myös muihin yhteisöihin kuten sijoituspalveluyrityksiin, peliyhteisöihin, kiinteistönvälittäjiin ja tilintarkastajiin. Laki antaa pankeille sekä muille ilmoitusvelvollisille velvollisuuksia, joita ovat ilmoitusvelvollisuus, tuntemisvelvollisuus, huolellisuusvelvollisuus sekä velvollisuus riskiperusteisesta lähestymistavasta. (Valtiovarainministeriö 2015.) Näitä velvollisuuksia käsitellään jäljempänä kappaleessa viisi ”Pankin toiminta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä”.

Rahanpesulaki säättää valvojat, joiden tarkoituksena on valvoa laissa annettujen säännösten noudattamista. Laissa mainittuja valvojia ovat Finanssivalvonta, Poliisihallitus, Ahvenanmaan maakunnan hallitus, Keskuskauppakamarin tilintarkastuslautakunta ja kauppakamarin tilintarkastusvaliokunnat, julkishallinnon ja – talouden tilintarkastuslautakunta, aluehallintovirasto ja asianajajayhdistys. Rahanpesulaissa säädetään myös keskusrikospoliisin alla toimivasta rahanpesun selvittelykeskuksesta. (Rahanpesulaki 68/2008, 31§, 35§.)

Rikoslaki

Rikoslaissa (1889/39) on oma lukunsa kätkemis- ja rahanpesurikoksista. Laissa kerrotaan rahanpesun määritelmä, jota lainattu edellä. Rahanpesusta voi saada sakkoja tai siitä voidaan antaa vankeutta enintään kaksi vuotta ja törkeästä teosta vielä enemmän. Rikoslaissa on myös määritelty terrorismirikokset sekä niistä saatavat rangaistukset. Terrorismirikoksia ovat esimerkiksi terrorismin rahoittaminen ja terrorismiryhmän rahoittaminen. Terrorismin rahoittamisesta voi saada vankeutta enintään kahdeksan vuotta. Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi. (Rikoslaki 1889/39, 5-10§.)

Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi

Laissa varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013) säädetään YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2001 hyväksymässä päätöslauselmassa jäsenvaltioille asetettujen velvoitteiden täytäntöön panemiseksi. Varojen jäädyttämisellä tarkoitetaan yksinkertaisesti sanottuna varojen hallinnoinnin estämistä. Varojen jäädyttämisestä päättää keskusrikospoliisi. Lain tarkoituksena on estää henkilöä, ryhmää, tai yhteisöä käyttämästä varoja terrorististen tekojen tekemiseen tai valmisteluun. (Poliisi 2017.)

4.2 Kansainvälinen lainsäädäntö

Keskeiset kansainväliset sopimukset

Aluksi kansainvälissä sopimuksissa oli keskitytty sopimaan huumausaineiden vastustamisesta, jolloin rikoshyödyn konfiskointi eli varojen takavarikointi (menettämisseuraamus), jäi taka-alalle. Vuonna 1984 YK antoi julkilausuman, jossa se korosti uuden kansainvälisen sopimuksen tekemistä niin, että se ottaa huomioon laittoman huumekaupan sekä sen seuraukset paremmin. Wienin-sopimus tuli voimaan vuonna 1990 ja se velvoittaa kriminaalisoimaan tahallisen rahanpesun järjestäytyneen huumekaupan torjuntakeinona. Sopimuksen tavoitteena on huumausainerikosten estämisen lisäksi viedä rikollisilta huumausainekaupasta saatu hyöty ja näin pienentää toiminnan pääasiallista yllykettä. (Sahavirta 2008, 77–79.)

Euroopan neuvoston vuonna 1987 nimittämän asiantuntijaryhmän tarkoituksena oli valmistella oikeudellista instrumenttia, jolla pystyttäisiin vaikuttamaan huumausainerikoksista saatujen varojen hyödyn ottamiseen. Tästä syntyi Euroopan neuvoston yleissopimus, niin sanottu Strasbourgin konfiskaatiosopimus, jonka tavoitteena on tehostaa ja parannalle aikaisempia keinoja kansainvälisen rikollisuuden torjumiseksi. Strasbourgin sopimuksessa pyrittiin ottamaan huomioon Wienin sopimuksen käsitteitä ja systematiikkaa. (Sahavirta 79–82.)

Vuonna 2005 julkaistiin niin sanottu Varsovan yleissopimus, jonka tavoitteena on täydentää aikaisempaa Strasbourgin sopimusta sekä lisätä terrorismin rahoittamista koskevia artikloita. Varsovan yleissopimus on tullut voimaan vuonna 2008. (Neira, T. 2009.)

Rahanpesudirektiivit

Rahanpesudirektiivien tavoitteena on harmonisoida jäsenvaltioiden lainsäädäntöä, sillä ei haluta rahanpesijöiden käyttävän hyväkseen yhteismarkkinoita sekä sen vapauksia, ja näin torjua rajat ylittävää rikollisuutta. Tarkoituksena on myös turvata jäsenvaltioiden

rahoitusjärjestelmien eheys, puhtaus ja lahjomattomuus. Direktiivit ovat niin sanotusti sekundääristä EU-oikeutta, joka velvoittaa jäsenvaltioita muuttamaan lainsäädäntöään EU:n oikeuden mukaiseksi, mutta EU-sääntely ei korvaa kansallista oikeutta. Jäsenvaltiot voivat halutessaan säätää tiukemmasta ja laajemmasta sääntelystä kansallisesti. Sääntelyn täytäntöönpanossa on noudatettava vilpittömät yhteistyön periaatetta, lojaliteettiperiaatetta sekä tehokkuusperiaatetta, jotka ovat EU:n oikeuden yleisiä oikeusperiaatteita. (Sahavirta, R. 2010 100–102.)

Toisin kun aikaisemmissa kansainvälisissä sopimuksissa, joissa keskityttiin viranomaisten kansainväliseen yhteistyöhön, niin rahanpesudirektiivien myötä jäsenvaltiot sitoutuivat antamaan velvollisuuksia pääasiassa yksityisille elinkeinonharjoittajille, jotka aluksi olivat lähinnä rahoituslaitoksia. Rahanpesudirektiivien pääpaino onkin rahanpesun estämisellä ja selvittämisellä. Tähän mennessä Euroopan parlamentti on antanut yhteensä neljä rahanpesudirektiiviä vuosina 1991 (91/308/ETY), 2001 (2001/97/EY), 2005 (2005/60/EY), joista uusin on annettu vuonna 2015 neljäs rahanpesudirektiivi. (Sahavirta, R. 2010 102.)

Neljännän rahanpesudirektiivin mukaiset muutokset tulee asettaa voimaan viimeistään 26. kesäkuuta 2017. Neljännän direktiivin myötä sääntelyä halutaan eheyttää entisestään ja tämä tarkoittaa monia muutoksia. Keskeisimpiä muutoksia ovat riskiperusteisen lähestymistavan korostaminen, poliittisesti vaikutusvaltaisten henkilöiden käsitteen laajeneminen, seuraamusjärjestelmän yhtenäistäminen sekä verorikosten sisällyttäminen soveltamisalaan rahanpesun esirikoksena. Yksi merkittävä muutos on myös tosiasiallisia edunsaajia ja edustajia koskevat tiedot, sillä hallituksen ehdotuksen mukaan yhteisöjen tulisi pitää yllä ajantasaista ja täsmällistä tietoa tosiasiallisista edunsaajistaan. Euroopan komissio antoi kesällä 2016 ehdotuksen neljännän rahanpesudirektiivin muuttamiseksi, joka ottaa huomioon terrorismin rahoittamisen estämisen (EUVL L 141/74; Valtiovarainministeriö 2017).

Kansainväliset finanssipakotteet

Pakotteet ovat painostuskeinoja, jotka ovat osa kansainvälistä turvallisuuspolitiikkaa ja käytännössä ne ovat valtioihin, ryhmiin tai henkilöihin kohdistuvia rauhoittavia toimia. Niiden tavoitteena on estää terroristisia tekoja ja terrorismin rahoittamista. Finanssipakotteiden lisäksi pakotteiden muotoja ovat muun muassa vienti- ja tuonti kiellot. Suomea koskevat kansainväliset pakotteet ovat peräisin YK:n turvallisuusneuvoston tai EU:n ministeriöneuvoston päätöksistä ja nämä finanssipakotteet julkaistaan Euroopan unionin virallisessa lehdessä. (Finanssivalvonta 2010.)

Finanssipakotteiden avulla pyritään estämään pakotteiden kohteina olevien hallitusten, ryhmien tai henkilöiden määräysvallassa olevien varojen käyttö ja muut taloudelliset resurssit. Pakotteet saattavat myös koskea pakotteiden kohteina olevien tahojen rahoittamista sekä myös varojen luovuttamista suorasti tai epäsuorasti. Finanssipakotteiden täytäntöönpano Suomessa perustuu pakotelakiin (1967/659) eli Lakiin eräiden Suomelle yhdistyneiden Kansakuntien ja Euroopan Unionin jäsenenä kuuluvien velvoitusten täyttämisestä. (Finanssivalvonta 2010.)

4.3 Valvontaviranomaiset

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen perustuu pitkälti kansainvälisten toimijoiden asetuksiin ja suosituksiin. Merkittävä toimija rahanpesun ja terrorismin estämisessä on Financial Action Task Force on Money Laundering, joka toimii OECD:n (Organisation for Economic Cooperation and Development) alaisuudessa. FATF on asettanut monia suosituksia ja juuri näihin suosituksiin Euroopan Unionin rahapesudirektiivit perustuvat. Rahanpesun ja terrorismin estämisen lainsäädännöstä sekä sen kehittämisestä vastaa sisäministeriö ja Finanssivalvonnan tehtävänä on varmistaa, että kaikki valvottavat noudattavat annettuja lakeja ja menettelytapoja. Rahanpesun selvittelykeskus käsittelee rahanpesuilmoitukset. (Finanssivalvonta 2015a.)

Financial Action Task Force on Money Laundering

Rahanpesun estämisessä kansainvälisesti merkittävässä asemassa oleva Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF) on perustettu vuonna 1989 Pariisissa G7-maiden toimesta vastauksena rahanpesun uhkaan. FATF:n ensisijaisena päämääränä on antaa suosituksia ja edesauttaa säännöstelyä rahanpesua, terrorismin rahoittamista sekä muita kansainvälisen talouden uhkia vastaan. (FATF 2017b.)

Vuosi sen jälkeen, kun järjestö perustettiin vuonna 1990, FATF julkaisi 40 suositusta, jonka tarkoituksena oli estää huumausainerikoksista hankittujen varojen pääsy rahoitusjärjestelmään. Suositukset perustuivat pitkälti vuonna 1988 hyväksyttyyn Wienin sopimukseen. Myöhemmin suosituksia laajennettiin koskemaan muitakin kuin huumausainerikoksista saatujen varojen piilottamista. Vuonna 2001 suosituksia laajennettiin kahdeksalla (myöhemmin vielä yhdellä) suosituksella koskemaan terrorismin rahoittamisen estämistä. Viimeisimmän kerran suosituksia on päivitetty vuonna 2012, jolloin tarkoituksena oli antaa parempia suojautumiskeinoja ja – tekniikoita talousrikollisuutta vastaan. (FATF 2012.)

Tällä hetkellä FATF muodostuu 35 jäsenmaasta sekä kahdesta kansainvälisestä organisaatiosta. Järjestöllä on tietyt vaatimuksensa siitä keitä se voi hyväksyä jäsenikseen sekä FATF:llä on oma listansa maista, jotka eivät kuulu siihen tai ovat haluumattomia liittymään siihen. Suomi on ollut FATF:n jäsenenä vuodesta 1991 ja näin sitoutunut noudattamaan sen suosituksia. FATF valvoo jäsenmaitaan, jotta suosituksia noudatettaisiin sekä arvioi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyviä toimia. (FATF 2017a.)

Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus perustettiin vuonna 1998 ja se on osa keskusrikospoliisin organisaatiota. Keskusrikospoliisin organisaatiouudistuksen myötä selvittelykeskuksen ainoana tehtävänä on

toimia rahanpesun ja terrorismin estämisen kansainvälisenä yksikkönä. (Keskusrikospoliisi 2014.)

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (2008/503) määrittelee selvittelykeskuksen tehtävät. Lain mukaan keskuksen tehtävinä on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen, tehdä yhteistyötä eri tahojen kanssa sekä antaa palautetta tehdyistä epäilyttäviä liiketoimi – ilmoituksista ja julkaista näiden lukumäärä sekä terrorismin rahoituksen estämisen takia jäädytettyjen varojen ilmoitusten käsittely ja näihin liittyvät toimenpiteet. (Rahanpesulaki 2008./503, 35§)

Vuonna 2016 rahanpesun selvittelykeskuksen saamat ilmoitukset epäilyttävästä liiketoimesta laskivat yleisellä tasolla, mutta pankkien ilmoitukset lisääntyivät merkittävästi ja peräti kaksinkertaistuivat, niin kuin alla olevasta taulukosta (taulukko 1.) selviää. Pankkien antamien ilmoitusten selvittely vaatii eniten resursseja, mutta samalla ne antavat tietoa, jota selvittelykeskus omien sanojensa mukaan, saa parhaiten hyödynnettyä. (Keskusrikospoliisi 2016.)

TAULUKKO 1. Ilmoittajatahot rahanpesuilmoituksissa ja niiden määrä

Ilmoittajatahot	2015	2016
Rahapelitoiminta	9343	15 318
Yleistä maksujenvälitystä tarjoava (sisältää valuutanvaihdon)	26 464	12 168
Pankki	1592	3258

Selvittelykeskuksen painopisteitä ovat kotimaisten ja ulkomaalaisten viranomaistahojen sekä ilmoitusvelvollisten yhteistyö. Selvittelykeskus antaa osaltaan koulutusta ilmoitusvelvollisille sekä huolehtii yhteistyön kehittämisestä. Kansainvälisesti selvityskeskus tekee yhteistyötä FATF:n ja Egmont Groupin, kansainvälisen yhteistyöelimen kanssa. Keskus osallistuu myös pohjausmaiden yhteiseen terrorismin rahoittamisen estämiseen keskittyviin yhteistyökokouksiin. Näiden lisäksi selvittelykeskus osallistuu moniin muihin projekteihin kansainvälisesti. Kotimaassa keskus tekee yhteistyötä useiden viranomaisten kanssa. (Keskusrikospoliisi 2014.)

Finanssivalvonta

Finanssivalvonnan (FIVA) päätehtävänä on valvoa rahoitus- ja vakuutusalaalla toimijoita, joita ovat muun muassa pankit, eläkeyhtiöt sekä pörssi. Finanssivalvonta kuuluu Suomen Pankin yhteyteen, mutta päätöksenteossa se toimii itsenäisesti. Finanssivalvonta valvoo, että edellä mainitut valvottavat toimivat voimassaolevien lakien ja sääntöjen mukaan. Finanssivalvonta saa valvottaviltaan säännöllisesti raportteja, joiden perusteella valvottavia arvioidaan sekä finanssivalvonta tekee myös valvottaviin kohdistuvia tarkastuksia. Finanssivalvonnan havaitessa, ettei valvottavan toiminta ole lainmukaista, se voi tarvittaessa määrätä uhkasakon tai antaa julkisen huomautuksen tai varoituksen. Vakavammissa tapauksissa FIVA:lla on oikeus peruuttaa ilmoitusvelvollisen toimilupa. (Finanssivalvonta 2010.)

5 PANKIN VELVOLLISUUDET RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMISESSÄ

Niin kuin aikaisemmin todettiin rahanpesun ja terrorismin rahoitusta säätelevät hyvin monet eri lait ja asetukset. Tässä luvussa keskitytään käsittelemään rahanpesulakia, siihen liittyviä standardeja ja niiden tuomia velvollisuuksia ilmoitusvelvollisille. Rahanpesulaissa määritetään ilmoitusvelvollisille, kuten pankeille, velvollisuuksia, joita ovat muun muassa tuntemis-, ilmoitus- ja selonottovelvollisuus sekä velvollisuus noudattaa riskiperusteista lähestymistapaa. Tässä työssä käsitellään tällä hetkellä voimassa olevaa lainsäädäntöä eikä se ota huomioon velvollisuuksia, joita rahanpesulain kokonaisuudistus antaa.

5.1 Riskiperusteinen lähestymistapa

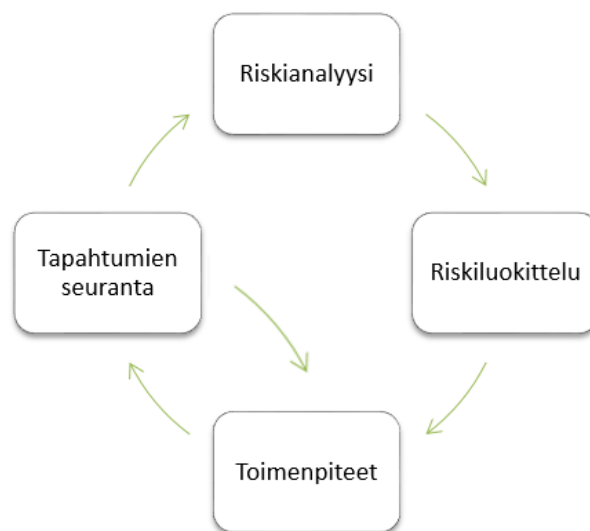
Riskiperusteisella lähestymistavalla tarkoitetaan, että ilmoitusvelvollisella olisi riskienhallintaprosessi koskien rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä. Ilmoitusvelvollisen tekemät toimet tulisi suhteuttaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiin. Mahdollisia riskejä tulee arvioida ja kohdistaa niihin tarvittavia toimia eri tilanteissa. Näin rajalliset resurssit saadaan kohdistettua riskiperusteisesti. (HE 228/2008.)

Keskusrikospoliisi on listannut riskiperusteisen lähestymistavan mahdollisen osa-alueiden jakotavan:

- *maariski*
- *maksuliikenteen kohde- ja lähdevaltio*
- *asiakasriski*
- *toimiala*
- *omistajat*
- *transaktioiden koko ja rakenne*
- *tuoteriski*
- *muut riskit (muun muassa asiamiehet, yhteistyökumppanit)*

(Keskusrikospoliisi 2012.)

Alla olevaan kuvioon (kuvio 3.) on otettu mallia Rahoitustarkastuksen kuviosta ja sen on tarkoitus selventää riskiperusteisen lähestymistavan prosessia. Ilmoitusvelvollisen on tunnistettava asiakkaaseensa liittyvät riskit (riskianalyysi), antaa asiakkaalle riskiluokka (riskiluokittelu), tehdä tarvittavat toimenpiteet ja toteuttaa jatkuvaa seuranta, kuten monitorointeja ja sisäisiä raportteja, sekä tarvittaessa tehdä asiakkaan riskiluokitus myöhemmin uudelleen. (Keskusrikospoliisi 2012.)

KUVIO 3. Riskienhallinta ja jatkuva seuranta (Keskusrikospoliisi 2012)

Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisen tulee pystyä osoittamaan valvovalle viranomaiselle, että sen käyttämät menetelmät koskien rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä ovat riittävät riskin kannalta. (RahanpesuL 2008/503.)

5.2 Asiakkaan tunteminen

Asiakkaan tunteminen (customer due diligence, CDD) tarkoittaa, että ilmoitusvelvollinen tunnistaa ja tuntee asiakkaansa, tämän toiminnan laadun ja laajuuden. Tunteminen sisältää kaikki ne toimintatavat, joilla ilmoitusvelvollinen varmistaa asiakkaan oikean henkilöllisyyden sekä tuntee asiakkaansa toimintaa ja taustaa siinä mittakaavassa kuin asiakassuhde edellyttää. Rahanpesulain mukaan ilmoitusvelvollisella ei saisi olla tunnistamattomia (anonyymeja) asiakkaita. Ilmoitusvelvollisen tulee mitoittaa asiakkaan tunteminen siihen, mitä riskiperusteinen lähestymistapa vaatii. (Finanssivalvonta 2010c, 12.)

Ilmoitusvelvollisella on myös oikeus kieltäytyä ottamasta asiakasta, jota ei pystytä tarpeenmukaisesti tunnistamaan. Edellä mainittu tilanne voi päästä syntymään kun mahdollinen asiakas ei suostu antamaan tietoja itsestään tai ilmoitusvelvollisuus voi myös kieltäytyä asiakasuhteen solmimisesta jos katsoo sen muodostavan normaalia suuremman riskin terrorismin rahoittamiselle tai rahanpesulle. (Finanssivalvonta 2010c, 12.)

Ilmoitusvelvollisella tulee olla riittävät tiedot asiakkaansa toiminnasta, tämän liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteet palvelun tai tuotteen käyttämiselle. Ilmoitusvelvollisen tulee järjestää asiakkaan *jatkuva seuranta* siihen tietoon pohjautuen joka sillä on jo asiakkaasta riskiperusteista lähestymistapaa noudattaen. Jatkuvan seurannan tavoitteena on asiakaskunnan parempi tunteminen ja siihen liittyvän riskienhallinnan kehittäminen. Tarkoituksena on myös havaita asiakkaan normaalista liiketoimesta poikkeava käyttäytyminen ja tätä kautta paljastaa väärinkäytöksiä ja rikollista toimintaa (Finanssivalvonta 2010c, 34; RahanpesuL 2008/503, 9§.)

Liittessä yksi (1) Asiakkaan tuntemistiedot ja niiden säilyttäminen on lainaus Rahanpesulain toisen luvun kymmenennen pykälän tuomista velvoitteista ilmoitusvelvollisille ja siitä mitä tuntemistietoja pankeilla täytyy olla asiakkaistaan.

Asiakkaan tunnistaminen ja henkilöllisyyden todentaminen

Asiakkaan tunnistaminen (identifiointi) ja asiakkaan henkilöllisyyden todentaminen (verifiointi) ovat keskeinen osa asiakkaan tuntemista. Niiden tarkoituksena on varmistua siitä, että tiedetään kenen kanssa asioidaan, kenen toimeksiannosta ja varoilla liiketoimia tehdään. Identifioinnilla tarkoitetaan menettelyä, kun ilmoitusvelvollinen selvittää asiakkaan tai sellaiseksi aikovan henkilöllisyyden, asiakkaan itse antamalla tiedoilla. Verifioiminen taas tarkoittaa tunnistamisen yhteydessä saatujen henkilötietojen oikeellisuuden varmistamista luotettavista ja riippumattomista lähteistä. Tilanteessa jossa ilmoitusvelvollinen ei pysty tunnistamaan asiakasta tai tekemään muitakaan toimenpiteitä asiakkaan tuntemiseksi, tulisi sen mahdollisesti tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskuskuselle. (Finanssivalvonta 2010c, 12-13.)

Ilmoitusvelvollisen on myös tunnistettava yritysasiakkaan todellinen edunsaaja ja riskiperusteista lähestymistapaa noudattaen arvioitava tarvitseeko henkilöllisyys myös todentaa. Tosiälliseksi edunsaajaksi (beneficial owner) luetaan luonnollinen henkilö, jolla on enemmän kuin 25% osakkeiden tuottamasta äänivallasta tai hänellä on oikeus nimittää tai erottaa suuri osa hallituksen jäsenistä. (Finanssivalvonta 2010c, 22.)

Henkilöllisyys on pystyttävä todentamaan luotettavasta ja riippumattomasta lähteestä peräisin olevalla asiakirjalla. Todentamisen tulee pääsääntöisesti perustua viranomaisen myöntämään ja voimassa olevaan asiakirjaan, joiden luotettavuus perustuu niiden vaikeaan väärennettävyyteen ja luotettavaan myöntöprosessiin. (Finanssivalvonta 2010c, 23.)

Suomessa hyväksyttävät henkilöllisyyden todentamisasiakirjat ovat ajokortti, henkilökortti, passi, diplomaattipassi, muukalaispassi ja pakolaisen matkustusasiakirja sekä kuvallinen Kela-kortti. Lisäksi ilmoitusvelvollinen voi todentaa henkilöllisyyden ulkomaalaisen viranomaisen myöntämällä asiakirjalla, kansallisella passilla ja matkustusasiakirjana hyväksyttävänä henkilökortilla. Ilmoitusvelvollinen voi

itse valita riskienhallintaperiaatteidensa mukaan, mitä tunnistusasiakirjoja se voi hyväksyä asiakkaan todentamiseen. (Finanssivalvonta 2010c, 24.)

Tehostettu ja yksinkertaistettu asiakkaan tunteminen

Kuten jo aikaisemmin todettiin ilmoitusvelvollisen tulee noudattaa asiakkaan tuntemisessa riskiperusteista lähestymistapaa.

Ilmoitusvelvollisen tulee käyttää tehostetun tuntemisen toimenpiteitä asiakkaisiin, joilla arvellaan olevan normaalia suurempi riski väärinkäytöksiin. Asiakassuhteet joissa arvioidaan olevan vähäinen tai olematon riski terrorismin rahoittamiseen tai rahanpesuun riittää normaalin huolellisuuden noudattaminen. (Finanssivalvonta 2010c, 15.)

Ilmoitusvelvollisen tulee noudattaa *tehostettua asiakkaan tuntemista* (Enhanced Due Diligence, *EDD*) eli noudattaa asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita tehostetusti eli korostetun huolellisesti, kun asiakkaaseen, palveluun, tuotteeseen tai liiketoimintaan liittyy normaalia suurempi riski rahanpesuun tai terrorismin rahoittamiseen. Tehostetun tuntemisen toimenpiteitä tulee käyttää myös silloin kun asiakkaalla on yhteys valtioon joka ei täytä kansainvälisiä velvoitteita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisessä. Tehostettua seurantaan tulee käyttää esimerkiksi silloin kun asiakas on *PEP* eli *poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö*. Poliittisesti vaikutusvaltaisella henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, joka on viimeisen vuoden aikana toiminut toisessa valtiossa merkittävässä julkisessa virassa. (Finanssivalvonta 2010c, 27,42.)

Yksinkertaistettua asiakkaan tuntemista voidaan soveltaa asiakkaaseen kun asiakkaaseen, tuotteeseen, palveluun tai liiketoimeen sisältyy alhainen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. Ilmoitusvelvollisen tulee kuitenkin seurata asiakassuhdetta niin, että pystyy havaitsemaan poikkeukset ja epätavalliset liiketoimet. Yksinkertaistettua tuntemista voi käyttää kuitenkin vain tiettyihin asiakkaisiin kuten Suomen viranomaiseen, luottolaitokseen, rahoituslaitokseen, sijoituspalveluyritykseen,

maksulaitokseen, rahastoyhtiöön, vaihtoehtorahastojen hoitajaan tai vakuutusyhtiöön. (RahanpesuL 2008/503, 12-13§.)

5.3 Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus

Selonottovelvollisuuden noudattamiseksi ilmoitusvelvollisen tulee tuntea asiakkaansa toimintaa riittävästi ja näin havaita normaalista poikkeavan käyttytymisen asiakkaan toiminnassa. Ilmoitusvelvollisen havaitessa tavanomaisesta poikkeavaa käyttäytymistä asiakkaalla, tulee sen selvittää poikkeavan liiketoimen taustaa, siihen liittyviä varojen alkuperää sekä niiden käyttötarkoitusta. (Finanssivalvonta 2010c, 38.)

Ilmoitusvelvollisen tulee tehdä selvitystä esimerkiksi tilanteissa joissa liiketoimen rakenne tai suurus poikkeaa tavanomaisesta, poikkeaa normaalista asiakkaan koon tai toimipaikan suhteen, liiketoimella ei ole taloudellista tarkoitusta tai liiketoimi ei sovi yhteen asiakkaan muiden liiketoimien kanssa tai sillä ei ole taloudellista tarkoitusta. Selvityksiä voidaan esimerkiksi hankkia viranomaisrekistereistä tai pyytämällä itse asiakkaalta lisäselvitystä varojen alkuperästä tai liiketoimesta kuten sopimus- tai muuta lisädokumentaatiota. Ilmoitusvelvollisella on myös oikeus tarkistaa asiakkaan luottotiedot. (Finanssivalvonta 2010c, 38.)

Tarvittaessa asiakkaan täytyy tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle eli noudattaa *ilmoitusvelvollisuuttaan*. Ilmoituksen tekoa tulee harkita esimerkiksi tilanteissa, joissa liiketoimi on edelleen epäilyttävä selvityksistä huolimatta, asiakas on haluton antamaan selvityksiä, selvitys on epäluotettava tai ilmoitusvelvollinen kieltäytyy suorittamasta liiketointa. Selvittelykeskukselle tehty ilmoitus ei ole luonteeltaan rikosilmoitus eikä sillä ole mitään rahamääräistä vähimmäisrajaa. Ilmoitusvelvollisen ei myöskään tarvitse tietää tai arvioida millainen rikos mahdollisesti on kyseessä. Ilmoitusta ei saa paljastaa asiakkaalle tai muulle henkilöstölle. (Finanssivalvonta 2010c, 38-39.)

Asiakkaan tulee noudattaa *tehostettua ilmoitusvelvollisuutta* kun asiakkaalla on yhteys valtioihin, jotka eivät täytä edellä kuvatuin tavoin kansainvälisiä velvoitteita. Tällöin ilmoitusvelvollisen tulee tehdä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukseen, jos asiakas ei anna pyydettyjä selvityksiä, selvitys on epäluotettava, liiketoimenperuste tai varojen alkuperä ei selvityksistä huolimatta ole selvä, oikeushenkilöä ei pystytä tunnistamaan tai tosiasiallisia edunsaajia ei pystytä luotettavasti tunnistamaan. (Rahanpesulaki 2008/503, 24§.)

6 RAHANPESUN JA TERRORISMIN RAHOITTAMISEN ESTÄMISEN HAASTEET

6.1 Tutkimuksen tausta ja toteutus

Tieteellisen tutkimuksen tavoitteena on tähdätä uuteen tietoon ja pyrkiä etsimään muuttumattomia suhteita eli lainalaisuuksia. Tieteellinen tieto tulee olla perusteltua eikä se voi perustua luuloihin ja uskomuksiin.

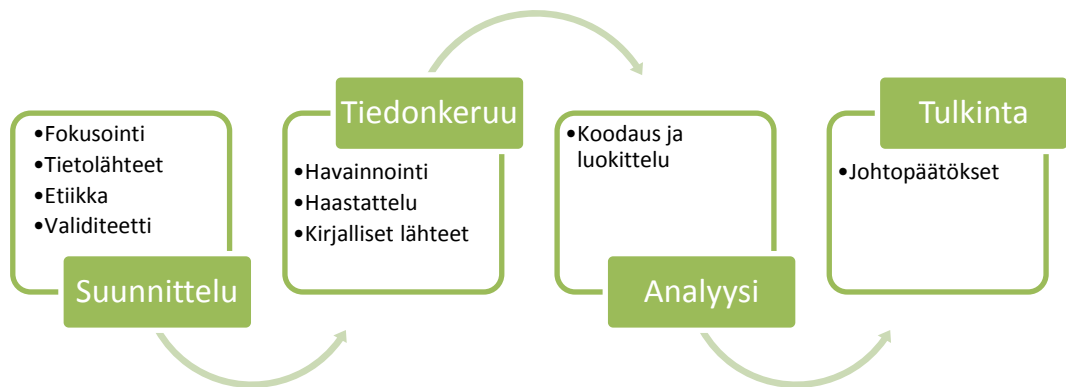
Tieteellisen tiedon perustelu liittyy vahvasti tutkimuksen luotettavuuskysymyksiin eli validiteettiin ja reliabiliteettiin. Tieteellinen tieto (knowledge) voidaan luokitella kahteen eri luokkaan jotka ovat määrällinen ja laadullinen tieto. Määrällinen tieto on lukuja, kun taas laadullisella tiedolla tarkoitetaan esimerkiksi sanoja ja lauseita. Laadullista eli kvalitatiivista tietoa kuvataan yksityiskohtaiseksi, rikkaaksi ja asiayhteen liittyväksi. Määrällinen eli kvantitatiivinen on niin sanotusti ”kovaa tietoa” eli luotettavaa ja tieteellistä. (Kananen 2010, 24-27.)

Pääsääntönä voidaan pitää sitä, että mitä vähemmän ilmiöstä tiedetään, sitä suuremmalla syyllä käytetään laadullista tutkimusmenetelmää.

Tutkimusmenetelmää voidaan käyttää myös silloin kun halutaan saada syvempi näkemys ilmiöstä. Määrällisessä tutkimuksessa taas tarkastellaan yleensä jo tiedossa olevia muuttujia ja niiden suhteita. Toisaalta ilmiön sanallinen kuvaus ei välttämättä ole niin tarkka kuin lukuihin perustuva määrällinen tutkimus. (Kananen 2010, 41-42.) Tässä työssä päätettiin käyttää laadullista eli kvalitatiivista tutkimusmenetelmää, koska rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen haasteista haluttiin saada syvempi näkemys ja katsottiin ettei kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä olisi tähän sopiva.

Työssä on edetty alla olevan (kuvio 4.) Kanasen kirjassaan esittämän laadullisen tutkimuksen prosessikaavion mukaan. Tutkimus alkaa tutkimusongelmasta ja sen määrittämisestä. Ongelman määrittämisen jälkeen valitaan tutkimuskysymykset, joihin hankitaan vastauksia aineistonkeruulla. Aineistonkeruun jälkeen se tulee analysoida ja tehdä

siitä johtopäätökset. Aineistonkeruu ja analysointi menetelmät voivat olla erilaisia. (Kananen 2010, 36.)

KUVIO 4. Laadullisen tutkimuksen prosessikaavio (Kananen 2010)

Laadullisella tutkimuksella on yleisimpiä tiedonkeruumenetelmää jotka ovat havainnointi, haastattelu, kysely ja erilaisiin dokumentteihin perustuva tieto (Sarajärvi & Tuomi 2009). Työn tiedonkeruumenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, koska haastateltaville haluttiin antaa tietynlainen vapaus vastauksissaan, mutta kuitenkin pysyvän tiettyjen raamien sisäpuolella.

Teemahaastattelussa edetään etukäteen valikoitujen teemojen mukaisesti ja niihin liittyvien kysymysten avulla (Sarajärvi & Tuomi 2009). Tutkimus haluttiin jakaa kahteen erilliseen osaan; pankin sisäisiin ja ulkopuolisiin haasteisiin (kuvio 1.) ja tutkimuksen teemat tehtiin näiden alle. Teemat on määritelty ja perusteltu jo luvussa kaksi Tutkimusasetelma ja –ongelmat. Teemoiksi valikoituivat; lainsäädännön vaatimukset, ilmiöiden monimuotoisuudet ja niiden tutkiminen sekä pankin omat toimintatavat ja prosessit.

Teemahaastattelu voidaan toteuttaa joko yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Ryhmähaastattelussa nimensä mukaisesti haastellaan kerralla ryhmää, kun yksilöhaastattelussa yhtä ihmistä kerrallaan. Ryhmähaastattelussa on etuna siinä säästetty aika, mutta sen haittapuolina on ryhmän tuoma vaikutus. Haasteena voi olla, ettei kaikkien haastateltavien mielipiteet ja ajatukset tule tasapuolisesti esille. (Kananen 2010, 53.) Tämän takia päätettiin valita yksilöhaastattelu.

Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa ei ole tavoitteena tilastolliset yleistykset vaan ilmiötä pyritään kuvaamaan ja ymmärtämään. Tällöin laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että ihmiset joilta tietoa kerätään tietävät asiasta mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta tutkittavasta asiasta. Tutkimukseen valitut ihmiset eivät voi olla vain satunnaisesti valitut. (Sarajärvi & Tuomi 2009.)

Tutkimuksessa tarkoituksena oli haastatella pankin AML-yksikön toimihenkilöitä. Haastateltavat pyydettiin tutkimukseen ottamalla yhteyttä yksikön tiimien esimiehiin, jota kautta viesti meni toimihenkilöille. Esimiehet kertoivat alustavasti tutkimuksen aiheen ja sen, että tutkimus tultaisiin tekemään haastatteluna. Näin toimihenkilöt pystyivät ottamaan itse yhteyttä ja osoittamaan kiinnostuksensa osallistua tutkimukseen.

Laadullisessa tutkimuksessa on usein vaikea määrittää haastateltavien määrää etukäteen. Osassa laadullisen tutkimuksen kirjallisuudessa on esitetty riittäväksi määräksi 12-15 haastateltavaa. Saturaatiotason eli kyllästymisen saavuttaminen kuitenkin edellyttää jatkuvaa vuorovaikusta. Saturaation tarkoituksena on haastatella niin montaa henkilöä, ettei uudet haastateltavat tuo enää uutta aineistoa. Toisaalta saturaation käyttäminen ei sovi kaikkiin laadullisiin tutkimuksiin. (Kananen 2010, 55; Sarajärvi & Tuomi 2009, 85-87.)

Tutkimuksessa haastateltiin yhteensä seitsemää eri asiantuntijaa, jotka olivat erikoistuneet yrityksiin tai henkilöihin. Seitsemän haastateltavaa katsottiin olevan tarpeeksi riittävä otanta ottaen huomioon, että tutkimus

toteutettiin opinnäytetyönä. Haastattelut olivat kattavia ja jo yksittäisestikin haastattelusta sai paljon aineistoa.

Teemahaastattelussa hypoteesin asettaminen on usein haastavaa.

Teemahaastattelua käytettäessä ollaan yleensä kiinnostuneita tutkittavan ilmiön perusluonteesta ja –ominaisuuksista pikemminkin kuin asetettavien hypoteesien löytämisestä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 65-66.)

Tutkimuksessa ei lähdetty asettamaan hypoteeseja.

Tutkimuskysymykset on jaettu teemojen mukaan ja teemojen alla edetään aluksi pääkysymyksen avulla, jonka jälkeen tarvittaessa haastateltavaa autetaan teemojen lisäkysymyksillä. Tutkimuskysymykset on rakennettu niin, että aluksi lähdetään hakemaan vastausta hyvin avoimella kysymyksellä ja tätä tarvittaessa tuetaan lisäkysymyksillä. Jokaiseen teemaan kuuluu myös kehitys- ja ratkaisukeskeinen kysymys, jonka avulla etsitään vastauksia teemoissa esiin tulleisiin haasteisiin tutkimuksen tavoitteiden mukaisesti. Haastattelukysymykset ovat liitteessä kaksi.

Etukäteen haastateltaville lähetettiin tietoa tutkimuksen aiheesta ja tavoitteista, teemojen tarkoituksista sekä tutkimuskysymykset. Tällä pyrittiin varmistamaan se, ettei itse haastattelutilanteessa jouduta käyttämään aikaa turhaan pohtimiseen vaan, että haastateltavat olisivat kerenneet jo luomaan jonkinlaisen mielikuvan vastauksistaan ennen itse varsinaista tutkimustilannetta. Haastateltaville annettiin etukäteen myös mahdollisuus kysyä mahdollisista epäselkeyksistä ennen haastattelutilannetta. Tarvittaessa haastattelutilanteessa haastateltavan kysymyksiin vastattiin.

Haastattelut toteutettiin hiljaisessa tilassa ja haastatteluihin oli varattu tunti aikaa. Haastattelut kestivät 40 – 50 minuuttia ja ne nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla, josta kerrottiin haastateltaville etukäteen ja pyydettiin tähän lupa. Haastattelun alussa kerrattiin vielä haastattelun tarkoitus ja siihen kuuluvat teemat. Haastattelua tehtäessä on tärkeää, että muistaa antaa haastateltavalle aikaa. Liian nopea eteneminen voi

johtaa liian ”löysään” aineistoon ja arvokasta tietoa voi jäädä saamatta, kun haastevaltava on jo siirtynyt tasolta toiselle. (Kananen 2010, 56.)

Aineiston litteroinnilla tarkoitetaan esimerkiksi nauhoitetun haastattelun purkamista kirjoitettuun muotoon, jolloin niitä on helpompi käsitellä joko manuaalisesti tai eri tietokoneohjelmilla. Litterointi on hidas työvaihe ja tutkijan kannattaa harkita mitä kaikkea hän litteroi. Litteroinnissa voidaan käyttää erilaisia tasoja, jotka ovat; sanatarkka litterointi, yleiskielinen litterointi sekä propositiotason litterointi. Sanatarkasta litteroinnista saatua aineistoa voi käyttää myöhemmin sitaattina, joten sitä on päätetty käyttää tässä tutkimuksessa. (Kananen 2010, 60.)

Haastatteluaineiston analysoinnissa käytettiin aineistolähtöistä sisältöanalyysia, joka on jaettavissa kolmivaiheiseksi prosessiksi: aineiston redusointi eli pelkistäminen, aineistoin klusterointi eli ryhmittely sekä abstrahointi eli teoreettinen käsitteiden luominen (Sarajärvi & Tuomi 2009, 108).

Redusoinnilla eli aineiston pelkistämällä tarkoitetaan sitä, että analysoitavasta informaatiosta karsitaan kaikki tutkimukselle epäolennainen pois. Pelkistämisen jälkeen aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään ja käytännössä siinä etsitään aineistosta samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Abstrahoinnin eli käsitteellistämisen katsotaan kuuluvan osaksi klusteroimisprosessiin. Abstrahoinnissa erotetaan tutkimukselle olennainen tieto ja muodostetaan käsitteitä ja johtopäätöksiä (Sarajärvi & Tuomi 2009, 109-111.)

6.2 Tutkimustulosten analysointi

Tutkimukseen osallistui seitsemän toimihenkilöä, joiden ikäjakama oli 20 – 60 vuoteen. Pankkikokemus suurimalla osalla oli useita vuosia, mutta keskimääräinen kokemus nimenomaan vain AML – tehtävistä oli kuitenkin pari vuotta. Kaikilla haastateltavilla oli korkeakoulututkinto tai he olivat suorittamassa sellaista.

1. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tutkiminen

Monessa haastattelussa (neljässä) nousi haasteeksi se, etteivät ilmiöt ole vielä tarpeeksi tuttuja Suomessa sekä koettiin, ettei niihin ole vielä tarpeeksi koulutusta. Myös monet samat asiat joita on käsitelty aikaisemmissa tutkimuksissa, koettiin ongelmallisiksi, kuten maksujenvälittäjät ja pelitilien tutkiminen. Haastatteluissa nousi esille myös uusia ilmiöitä, jotka mahdollisesti koettiin haasteiksi kuten mobiilimaksaminen ja erilaisten kulttuurien ymmärtäminen. Osa haastateltavista (kaksi) koki myös rajalliseksi sen, kuinka pitkälle pankki pystyy selvittämään maksua omasta näkökulmastaan.

2. Asiakkaiden suhtautuminen

Kaikki haastateltavat kokivat asiakkaiden suhtautumisen pääasiassa hyväksi, kun asiakkaalta lähdettiin kyselemään asiakkaan tuntemiseen liittyviä kysymyksiä, tarkoitusta heidän maksuliikenteeseen ja mahdollisesti lisädokumentaatiota. Kokeneimpien toimihenkilöiden haastatteluissa tuli ilmi, että erityisesti asiakkaiden suhtautuminen on parantunut aikaisemmasta, mutta edelleen osa asiakkaista koki kyselyn tunkeilevaksi tai epäili että, kyselleenkö näitä asioita oikeasti pankista. Osa haastateltavista (kaksi) koki ettei asiakkaat aina osanneet ottaa tarpeeksi vakavasti pankin velvollisuutta tuntea asiakkaansa.

3. Tietolähteiden luotettavuus

Kaikki kokivat, että käytettävissä olevien tietolähteiden käytettävyys oli kyseenalaista. Niistä löytyy usein vanhentunutta tietoa tai sen oikeudellisuudesta ei ole takeita. Rekistereiden epäluotettavuus heijastuu myös siihen, että pankkien on työläämpää vastata lainsäädännön velvoitteisiin. Esimerkiksi yhdistyksiä tutkittaessa täytyy pankilla olla lainsäädännön mukaan kaikkien hallitusten jäsenten nimi, syntymäaika ja kansalaisuus. Jos nämä tiedot puuttuvat rekistereistä tai ne ovat vanhentuneita, aiheuttaa se lisää työtä. Moni (viisi) ajatteli, että rekisterien parempi paikkansapitävyys auttaisi huomattavasti heidän työtänsä.

Pankin sisältäpäin tulevien haasteiden tutkimustulosten analysoinnin on toimitettu toimeksiantajalle.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITYSEHDOTUKSET

7.1 Toimihenkilöiden kohtaamat haasteet työssään

Kerrattakoon vielä, että tutkimuksen tarkoituksena oli löytää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erikoistuneiden toimihenkilöiden kohtaamia haasteita työssään. Tutkimuksessa tuli esille monia seikkoja, jotka koettiin ongelmallisiksi ja työtä hidastavaksi. Alla on ryhmitelty haasteita ja kuvattu toimihenkilöiden kokemuksia niistä. Ensimmäiseksi on kuvattu pankin ulkopuolelta tulevia haasteita, jonka jälkeen on keskitytty sisältäpäin tuleviin haasteisiin.

Pankin ulkopuolelta tulevat haasteet:

- Erilaisten ilmiöiden tutkiminen ja tiedon puute niistä
- Asiakkaiden suhtautuminen pankin kysymyksiin ja se ettei niitä koeta tärkeiksi
- Eri tietolähteiden paikkansapitävyys ja niiden vanhentunut tieto

Moni toimihenkilö koki haastavaksi erilaisten ilmiöiden tutkimisen, kuten maksujenvälittäjien ja asiakkaiden jotka käyttävät erilaisia pelitilejä. Myös mobiilimaksaminen ja sen lisääntynyt luonne koettiin haasteeksi eikä siihen oikein vielä osattu suhtautua. Koska alalle ei ole tiettyä koulutusta, niin epätietoisuus erilaisista ilmiöistä koettiin myös ongelmalliseksi.

Todettiin myös, että on vaikeaa erottaa se mikä on niin sanotusti normaalia missäkin kulttuurissa ja mikä ei.

Haastattelussa tuli ilmi, ettei asiakkaat aina osaa suhtautua tietyllä vakavuudella pankin esittämiin kysymyksiin. Esille tuli myös tapauksia missä asiakas on tahallisesti vastannut kysymyksiin väärin, joka on vaikeuttanut toimihenkilön työtä ja lisännyt tapaukseen käytettävää aikaa. Asiakkaat ovat myös saattaneet epäillä sitä, että soitetaanko oikeasti pankista, jonka ajateltiin johtuvaksi yhä lisääntyneistä huijauspuheluista.

Kaikki haastateltavat kokivat, että eri tietolähteistä saatavaan tietoon tulee suhtautua kriittisesti, eikä sitä voi automaattisesti pitää totena. Myös

rekisterit, koskien erilaisia yrityksiä ja yhdistyksiä, saattavat sisältää hyvin vanhentunutta tietoa yrityksen omistajista tai hallitusten jäsenistä. Tietojen tarkistaminen asiakkaalta aiheutti toimihenkilöille lisätyötä sekä lisäsi ajankäyttöä tapauksen käsittelyyn.

Rahanpesulain kokonaisuudistuksen myötä kaupparekisterin yhteyteen on tarkoitus perustaa uusi tosiallisia edunsaajia ja omistajia koskeva rekisteri. Rekisterin tarkoituksena on lisätä yritysten omistuksen avoimuutta ja tietojen saatavuutta. Myös yhdistysrekisteriä on pyritty saamaan ajantasaiseksi vuonna 2016 yhdistyslain mukaisesti. (Autio, M 2017.)

Pankin sisältäpäin tulevien haasteiden tulokset sisältävät tietoja toimeksiantajan yrityssalaisuuksista ja ne on toimitettu toimeksiantajalle

7.2 Kehittämis- ja jatkotutkimusehdotukset

Osa haastateltavista koki erilaisten ilmiöiden tutkimisen haasteelliseksi. Itse haastatteluissa tuli jo kehittämis ehdotuksia. Tutkimuksen perusteella määriteltiin kolme eniten esille tullutta haastetta toimihenkilöiden työssä sekä näiden pohjalta kehittämis ehdotuksia. Nämä eivät sulje pois sitä, ettei muihin haasteisiin tulisi kiinnittää huomiota.

Haasteiden pohjalta tehdyt kehitysehdotukset on toimitettu toimeksiantajalle.

Tulevaisuudessa samasta aiheesta riittää lisää tutkimusaiheita.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen lainsäädäntö muuttuu jatkuvasti, joka varmasti jo itsessään muuttaa vaatimuksia ja tätä kautta työn tekemistä. Toisaalta lainsäädäntö saattaa myös luoda velvollisuuksia asiakkaille, jotka helpottavat pankissa olevien toimihenkilöiden työtä, kuten uusi kaupparekisterin yhteyteen perustettava tosiasiallisia edunsaajia koskeva rekisteri.

Myös rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen erilaiset ilmenemistavat tulevat tulevaisuudessa luultavasti monipuolistumaan, joka kävi jo ilmi haastatteluissakin. Se miten pankit ja heidän toimihenkilönsä tulevat

tulevaisuudessa vastaamaan näihin haasteisiin olisi varmasti yksi mielenkiintoinen tutkimusaihe. Pankin sisäisissä toimintatavoissa ja prosesseissa riittäisi myös tutkittavaa, mutta ne vaatisivat hyvin syvää perehtymistä sekä sisältäisivät yrityssalaista tietoa.

7.3 Tutkimuksen luotettavuus

Yleensä kirjallisuudessa tutkimuksen luotettavuutta on käsitelty termein validiteetti eli tutkimuksessa on tutkittu sitä, mitä on luvattu ja reliabiliteetti eli tutkimustulokset voidaan tarvittavissa toistaa. Laadullisen tutkimuksen arvioina edellä mainittuja termejä on kuitenkin kritisoitu, sillä ne ovat pääasiassa syntyneet vastaamaan vain määrällisen tutkimuksen tarpeita. Monet laadullisen kirjallisuuden oppaat kehottavat hylkäämään validiteetin ja reliabiliteetin laadullista tutkimusta arvioitaessa. (Sarajärvi & Tuomi 2009.) Edellä mainittujen seikkojen valossa tässä opinnäytetyössä on päätetty luopua termien validiteetti ja reliabiliteetti käyttämisestä ja lähteä aukaisemaan tutkimuksen luotettavuuskysymystä muilla tavoilla.

Laadullisen tutkimuksen yksi tärkeimmistä tekijöistä, joka tuo työlle uskottavuutta on dokumentointi. Kaikki ratkaisut ja valinnat näiden takana tulisi osata perustella työn jokaisessa vaiheessa. Tiedonkeruu-, analysointi- ja tulkintamenetelmiä kirjatessa on tärkeää kirjata valintojen syyt ja perustelut. Käytännössä tämä tarkoittaa myös sitä, että tutkija perehtyy etukäteen käytettävissä oleviin menetelmiin ja osaa valikoida soveltuvimman tutkimusta ajatellen. (Sarajärvi & Tuomi 2009.) Tätä opinnäytetyötä tehtäessä on etukäteen arvioitu eri menetelmien soveltuvuutta juuri tämän ilmiön tutkimiseen ja työn luonnetta ajatellen. Kaikki tehtävät valinnat on pyritty aukaisemaan työssä avoimesti.

Tutkimus voitaisiin tarvittaessa toteuttaa uudelleen sillä siinä käytetyt prosessi ja menetelmä on kuvattu tarkasti sekä sitä on perusteltu teoriapohjalla. Toisaalta aina kun tutkimuksessa on kyse ihmisistä ja heidän kokemuksistaan, niin tutkimusta uusittaessa siinä ilmenneet kokemukset ilmiöistä saattaisivat poiketa tässä työssä esitettyihin nähden. (Vilkka 2009, 159.)

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan myös pohtia sitä kautta, kuinka tutkimus vastasi sen tarkoitukseen ja tutkimusongelmaan. Varsinaisia haastattelu kysymyksiä peilattiin varsinaiseen tutkimusongelmaan, jotta ne vastaisivat siihen mahdollisimman hyvin. Tutkimuksen tuloksissa saatiin hyvin esille ongelmia ja haasteita, joita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erikoistuneet toimihenkilöt kohtaavat työssään. Tässä mielessä työtä voidaan pitää luettavana.

Pitää kuitenkin muistaa, että tutkimuksessa haastateltiin vain seitsemää toimihenkilöä ja tutkimuksessa esille tulleet haasteet kuvastavat vain heidän kokemuksiaan. Toisaalta kaikkien toimihenkilöiden haastatteluissa tulivat pitkälti samat asiat ja haasteet ilmi. Haastattelijoiden vähäisestä määrästä riippumatta, ja otattaessa huomioon haastattelijoiden samankaltaiset vastaukset, voidaan tutkimusta pitää suhteellisen luotettavana ottaessa huomioon opinnäytetyön luonne. Tässä mielessä luotettavuutta olisi jossakin määrin voinut lisätä esimerkiksi haastateltavien määrää lisäämällä.

On myös todettu, että laadullisesta tutkimuksesta puhuttaessa tutkimusaineiston kokoa ei säätele sen määrä vaan laatu (Vilka 2009). Haastattelut kestivät keskimäärin 40 minuuttia ja tämän vuoksi, vaikka haastateltavia oli vähän, niin haastatteluista saatu aineisto oli runsas. Toisaalta voitaisiin pohtia, että olisiko tutkimuksen luotettavuus lisääntynyt jos haastateltavia olisi ollut enemmän.

Yksi laadullisen tutkimuksen perusvaatimuksista on, että tekijällä on siihen riittävästi käytettävissä olevaa aikaa (Sarajärvi & Tuomi 2009, 142). Opinnäytetyöhön käytettävä aika on rajallinen ja siihen luultavasti voitaisiin useasti käyttää enemmän resursseja. On haastavaa lähteä pohtimaan, kuinka paljon lisäarvoa tutkimukselle olisi ollut jos siihen olisi ollut käytettävissä enemmän aikaa.

8 YHTEENVETO

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä voidaan pitää globaalin talouden sekä järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan kannalta erittäin tärkeänä. Edellä mainitut ilmiöt on nähty jo pitkään uhkana ja niitä onkin lähdetty estämään erilaisin sääntelyin. Aiheen ajankohtaisuudesta ja tärkeydestä puolestaan kertoo vuoden 2015 julkaistu neljäs rahanpesudirektiivi sekä kansallisella tasolla vuonna 2017 voimaantuleva rahanpesulain kokonaisuudistus.

Työn tarkoituksena oli selvittää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen erikoistuneiden Pankki X:n toimihenkilöiden kohtaamia haasteita työssään. Tutkimuksen tavoitteena oli löytää täsmällisiä haasteita ja etsiä niiden pohjalta kehitysehdotuksia, joiden pohjalta työnteko helpottuisi ja siihen käytettävä aika vähentyisi. Työn ulkopuolelle rajattiin muut ilmoitusvelvolliset tahot kuten asianajotoimistot sekä haluttiin keskittyä toimihenkilöihin esimerkiksi aiheen parissa työskentelevien esimiesten sijaan.

Opinnäytetyö voidaan jakaa kolmeen osaan, josta ensimmäinen oli teoreettinen viitekehys, jossa käytiin läpi rahanpesun prosessia sekä terrorismin rahoittamista. Rahanpesulla tarkoitetaan rikollisesti hankittujen varojen niin sanotusta puhtaaksi pesemistä niin että, ne näyttäisivät tulleen laillisesta lähteestä. Rahanpesun prosessi voidaan jakaa sijoitus-, harhautus-, ja palautusvaiheeseen. Terrorismilla voidaan yleisesti pitää tekoja, joiden tarkoituksena on aiheuttaa kaaosta. Sen rahoittaminen voi muodostua hyvinkin vähäisistä tulovirroista.

Opinnäytetyön toisessa osassa perehdyttiin ilmiöiden oikeudellisiin viitekehyksiin. Työn kannalta oleellisempia kansallisia lakeja oli Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä Rikoslaki. Kansainvälisestä säätelystä esille tuli eri rahanpesudirektiivit ja finanssipakotteet. Osiossa esiteltiin myös oleelliset valvontaviranomaiset; FATF, Rahanpesunselvittelykeskus sekä Finanssivalvonta.

Kolmannessa eli tutkimusosiossa perusteltiin käytettävät tutkimusmenetelmät sekä esiteltiin työssä käytetty tutkimusprosessi. Tutkimuksessa päätettiin käyttää kvalitatiivista tutkimusmenetelmää sillä ilmiöiden tutkimisen haasteista oli entuudestaan melko vähän tietoja ja niistä haluttiin saada syvempi ymmärrys. Tutkimuksessa oli yhteensä seitsemän haastattelua, joiden pohjalta saatiin suhteellisen runsas aineisto. Haastatteluista saatu aineisto litteroitiin ja se analysoitiin sisältölähtöisen analyysin kautta.

Tutkimustulosten perusteella toimihenkilöt kokevat haasteita, jotka liittyvät erilaisten ilmiöiden tutkimiseen ja tiedon puutteeseen niistä, asiakkaan suhtautumiseen ja aiheen tärkeyden väheksymiseen sekä työssä käytettävien eritietolähteiden huono paikkansapitävyys ja niistä saatava mahdollisesti vanhentunut tieto

Työn pohjalta voisi tehdä useita jatkotutkimuksia, jotka keskittyisivät tiettyyn haasteeseen tai kehittämistarpeeseen. Itse ilmiötä ja niiden tutkimusta olisi varmasti kiinnostavaa tutkia enemmän tai toimihenkilöiden työntekoa voisi tarkastella jostain muusta näkökulmasta kuin haasteiden. Rahanpesulain uudistuksen jälkeen toimihenkilöiden kohtaamat haasteet saattavat muuttua, osa poistua kokonaan sekä tulla kokonaan uusia ja näin tutkimuksen tulokset luultavasti olisivat muutaman vuoden päästä erilaiset, jolloin uusi tutkimus olisi mielenkiintoinen.

LÄHTEET

Kirjalliset lähteet

Hirsjärvi, S & Hurme, H 2010. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Gaudeamus Helsinki University Press Oy
Yliopistokustannus - Tallinna Raamatutrükikoda, Tallinna 2010.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön käytännön opas. Tampereen
Yliopistopaino Oy – Juvanes Print, 2010, Tampere 2011.

Kullberg, A. 2011. Suomi, terrorismi, Supo: koira, joka ei haukkunut: miksi ja miten Suomi on välttynyt terroristisen toiminnan leviämiseltä? WSOY, Helsinki 2011.

Malkki, L & Paastela, J. 2007. Terrorismin monet kasvot. WSOY, Helsinki 2007.

Sahavirta, R. 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Gummerus kirjapaino Oy, Jyväskylä 2008.

Sarajärvi, A & Tuomi, J 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Vantaa 2009.

Susi, M. & Pekkala, N. 2011. Terrorismin rahoitus. Tampereen
Yliopistopaino Oy – Juvanes Print, Tampere 2011.

Vilkka, H. 2009. Tutki ja kehitä. WSOY, Helsinki 2009.

Lait ja hallituksen esitykset

HE 228/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä, laiksi rahanpesun selvittelykeskuksesta sekä eräiksi niihin liittyviksi laeiksi [viitattu 21.04.2017]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160228>

HE 25/2008. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä sekä eräiksi siihen

liittyviksi laeiksi [viitattu 16.05.2017]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2008/20080025>

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 2008/503.
 Viimeisin voimaantullut muutos 01.01.2017 [viitattu 07.03.2017]
 Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2008/20080503>

Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013. Viimeisin
 voimaantullut muutos 01.01.2014 [viitattu 20.03.2017]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20130325>

Rikoslaki 1889/39. Viimeisin voimaantullut muutos 01.01.2017 [viitattu
 07.03.2017]. Saatavissa:
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Viranomaislähteet

Autio, M. 2017. Rahanpesulain kokonaisuudistus. [viitattu 7.5.2017].
 Saatavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/rahanpesulainsaadannon-kokonaisuudistus.aspx

Financial Action Task Force. 2012. The FATF Recommendations. [viitattu
 18.2.2017]. Saatavissa: http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF_Recommendations.pdf

Financial Action Task Force. 2017a. Members and Observers. [viitattu
 18.2.2017]. Saatavissa: <http://www.fatf-gafi.org/about/>

Finanssivalvonta 2010a. Asiakkaan tunteminen - rahanpesun, terrorismin
 rahoittamisen sekä markkinoiden väärinkäytön estäminen [viitattu
 19.3.2017]. Saatavissa: <http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Uusi/Documents/2.4.std3.pdf>

Finanssivalvonta 2010b. Finanssivalvonta rahoitus ja vakuutusvalvontaviranomainen [viitattu 18.2.2017]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Fiva/Documents/Fiva_esite.pdf

Finanssivalvonta 2015b. Terrorismin rahoittamisen estäminen [viitattu 18.4.2017]. Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/Terrorismin_rahoittamisen_estaminen/Pages/Default.aspx

Keskusrikospoliisi & Rahanpesun selvittelykeskus. 2012. Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet [viitattu 19.04.2017]. Saatavissa: http://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/26327_Rahanpesun_torjunnan_parhaat_kaytanteet_27.8.2012.pdf?27961fdc2e7bd488

Keskusrikospoliisi 2014. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014. Rahanpesun selvittelykeskus. [viitattu 18.2.2017]. Saatavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/28746_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2014.pdf?9bf98301e848d388

Keskusrikospoliisi 2016. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016. Rahanpesun selvittelykeskus [viitattu 8.5.2017]. Saatavissa: http://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/57403_Rahanpesun_selvittelykeskuksen_vuosikertomus_2016.pdf?7ac1518d5865d488

Keskusrikospoliisi. 2016. Terrorismin rahoitus ja yleishyödylliset yhteisöt [viitattu 18.4.2017]. Saatavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/14765_Terrorismin_rahoitus_ja_yleishyodylliset_yhteisot.pdf?6f7db68f4c56d488

Valtiovarainministeriö 2015. Rahanpesulainsäädännön kokonaisuudistus. Valtiovarainministeriön julkaisuja – 41/2015

Valtiovarainministeriö. 2017. Rahanpesun estäminen rahoitusmarkkinoilla. [viitattu 18.2.2017]. Saatavissa: <http://vm.fi/rahanpesun-estaminen-rahoitusmarkkinoilla>

Yhdistyneet Kansakunnat 1994. Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laitonta kauppaa vastaan

Finanssivalvonta 2016. Voimassa olevat säädökset [viitattu 19.4.2017].

Saatavissa:

http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/Voimassa_olevat_saannokset/Pages/Default.aspx

Euroopan unionin virallinen lehti L 164, 22/06/2002 [viitattu 20.04.2017].

Saatavissa: [http://eur-lex.europa.eu/legal-](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2002.164.01.0003.01.FIN)

[content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2002.164.01.0003.01.FIN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2002.164.01.0003.01.FIN)

Sisäministeriö. 2017. Terrorismin estäminen [viitattu 11.2.2017].

Saatavissa: http://www.intermin.fi/fi/turvallisuus/rikostorjunta/terrorismin_torjunta

Finanssivalvonta 2015a. Sääntely ja toimijat [viitattu 18.2.2017].

Saatavissa: http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Valvonta/Rahanpesun_estaminen/saantely_toimijat/Pages/Default.aspx

Euroopan unionin virallinen lehti L141/73 [viitattu 19.3.2017]. Saatavissa:

<http://eurlex.europa.eu/legalcontent/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L0849&from=EN>

Finanssivalvonta 2010c. Standardi 2.4 Asiakkaan tunteminen –

rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen [viitattu 20.04.2017].

Saatavissa:

<http://www.finanssivalvonta.fi/fi/Saantely/Maarayskokoelma/Uusi/Documents/2.4.std5.pdf>

Poliisi 2017. Terrorismivarojen jäädyttäminen [viitattu 15.5.2017].

Saatavissa: http://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus/terrorismin_rahoituksen_torjunta

Financial Action Task Force. 2017b. Who we are. [viitattu 18.2.2017].

Saatavissa: <http://www.fatf-gafi.org/about/>

Elektroniset lähteet

Kiviranta, V. 2017. Deutsche Bank myöntyi maksamaan sakkoja rahanpesusta [viitattu 11.2.2017]. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-9432884>

Kosonen, K. 2013. Veroparatiisit, verosuunnittelu ja veronkierto. Kansantaloudellinen aikakauskirja – 109. vsk – 3/2013. [viitattu 9.4.2017]. Saatavissa: <http://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/wp-content/uploads/2014/09/Kosonen.pdf>

Neira, T 2009. Rikoshyödyn takaisinsaamisen ongelmista ja asianomistajan asemasta ja kansainvälisistä tapauksista – Erityisesti talousrikostapausten näkökulmasta tarkasteltuna [viitattu 19.3.2017]. Saatavissa: <https://www.edilex.fi/artikkelit/6563>

Saarinen, M. 2016. Rahanpesun salliminen maksaa. Kauppalehti [viitattu 11.2.2017]. Saatavissa: <http://www.kauppalehti.fi/uutiset/rahanpesun-salliminen-maksaa/3ENbRf4k>

Santaharju, T. 2015. Miljoonasakot Ruotsin Nordealle – ei ole kyllin tarkkana rahanpesun varalta [viitattu 11.2.2017]. Saatavissa: <http://yle.fi/uutiset/3-8001792>

Muut lähteet

Asiantuntijoiden haastattelut

LIITTEET

LIITE 1. Rahanpesulaissa säädetyt asiakkaan tuntemistiedot ja niiden säilyttäminen

Asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on säilytettävä luotettavalla tavalla viiden vuoden ajan vakituisen asiakassuhteen päättymisestä. Jos kysymyksessä on satunnainen liiketoimi, joka on koskenut yli 15 000 euroa tai 7 §:n 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa vähintään 3 000 euroa, asiakkaan tuntemista koskevat tiedot on säilytettävä viiden vuoden ajan liiketoimen suorittamisesta.

Asiakkaan tuntemista koskevista tiedoista on säilytettävä:

- 1) nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 2) edustajana toimivan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 3) oikeushenkilön täydellinen nimi, rekisterinumero, rekisteröimispäivä ja rekisteriviranomainen;
- 4) oikeushenkilön hallituksen tai vastaavan päättävän elimen jäsenten täydelliset nimet, syntymäajat ja kansalaisuudet;
- 5) oikeushenkilön toimiala;
- 6) tosiasiallisen edunsaajan nimi, syntymäaika ja henkilötunnus;
- 7) henkilöllisyyden todentamisessa käytetyn asiakirjan nimi, asiakirjan numero tai muu tunnistetieto ja myöntäjä taikka kopio asiakirjasta;
- 8) jos asiakas on etätunnistettu, tiedot todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteistä;
- 9) 9 §:n 1 momentissa tarkoitetut asiakkaan tuntemiseksi hankitut tarpeelliset tiedot, kuten tiedot asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta, taloudellisesta asemasta, perusteet liiketoimen tai palvelun käytölle ja tiedot varojen alkuperästä; ja

10) 9 §:n 3 momentissa säädetyn selonottovelvollisuuden täyttämiseksi hankitut välttämättömät tiedot.

Jos asiakas on ulkomaalainen, jolla ei ole suomalaista henkilötunnusta, on tämän pykälän 2 momentissa säädettyjen tietojen lisäksi säilytettävä tieto asiakkaan kansalaisuudesta ja matkustusasiakirjan tiedot.

LIITE 2. Teemahaastattelurunko

Taustatiedot:

- Ikä, kokemus, tehtävänimike

Teema: Ilmiöiden monimuotoisuus ja niiden selvittäminen

Pääkysymys: Millaisia haasteita rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen itse ilmiöiden selvittämisessä kohtaa?

- Millaiseksi koet epäsuoran rahoittamisen tutkimisen?
- Millaisia haasteita em. asiakaskontakteissa voi syntyä?
- Miten uskoisit, että ilmiöiden monimuotoisuuteen ja niiden tutkimiseen olisi helpompi vastata ja niitä lähteä tutkimaan?

Lisäkysymys yrityspuolelle:

- Onko eri yhteisömuotojen tutkimisessa omia haasteitaan?

Teema: Sääntelyyn vastaaminen

Pääkysymys: Koetko sääntelyn tuovan velvoitteita joihin olisi haastavaa vastata?

- Onko kaikkiin rahanpesulaissa säädettyihin tuntemistietoihin helppoa vastata?
- Uskotko, että on olemassa keinoja joilla sääntelyyn vastaaminen helpottuisi?

- Parantaako neljännes rahanpesudirektiivi ja sen tuoma rahanpesulain kokonaisuudistus mielestäsi toimihenkilöiden tekemää työtä?

Teema: Pankin sisäiset toimintatavat ja prosessit

Pääkysymys: Millaisiin haasteisiin törmäät pankin omissa sisäisissä prosesseissa ja toimintatavoissa?

- Onko em. toimintatavoissa ja prosesseissa jotain mikä luo haasteita työn tekemiselle?
- Onko eri yhteistyötahojen kanssa työskentelyssä haasteita?
- Miten haluaisit kehittää pankin omia sisäisiä toimintatapoja ja prosesseja? Kaipaisitko lisää koulutusta tai opastusta?